

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 22 april 1918 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående minimipris å brödsäd m. m. ävensom 10 i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 19 mars avlåten till jordbruksutskottet hänvisad proposition nr 204 har Kungl. Maj:t under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet för samma dag föreslagit riksdagen

att medgiva, att utfästelse meddelas

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem åren 1918 och 1919 skördade partier vete, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1920, till ett pris av minst 39 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre eller således minst 41 kronor;

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem åren 1918 och 1919 skördade partier råg, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1920, till ett pris av minst 38 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre eller således minst 40 kronor;

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem år 1918 skördade partier korn, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1919, till ett pris av minst 33 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre eller således minst 35 kronor;

dels att vid inköp före den 1 juni 1919 för statens räkning av under år 1918 skördade ärter priset icke må understiga 55 kronor per 100 kg.;

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 10 saml. 24 häft. (Nr 51.)

dels att vid inköp före den 1 juni 1919 för statens räkning av under år 1918 skördad, väl sorterad potatis, avsedd till matpotatis, priset icke må understiga 10 kronor 50 öre per 100 kg.;

dels ock att för statens räkning från vederbörande tillverkare inköpa de partier torkade potatisprodukter, potatisstärkelse och glykos, som tillverkats av potatis av 1918 års skörd och till staten hembjudas före den 1 juni 1919, till pris, som fastställs av en nämnd, utsedd på sätt Kungl. Maj:t må äga föreskriva, och vilket pris så avpassas, att potatisens odlare kunna påräkna ett pris av 8 kronor 50 öre per 100 kg. potatis med 18 o/ stärkelsehalt;

skolande samtliga utfästelser avse leverans fritt banvagn eller fritt ombord vid den järnvägsstation eller hamn, som är närmast odlingsorten, samt å tid, som av staten närmare bestämmes.

Departementschefen har till berörda statsrådsprotokoll anfört följande:

»Den 7 december 1917 täcktes Kungl. Maj:t bemyndiga mig att tillkalla högst nio sakkunniga personer för att skyndsamt verkställa utredning och avgiva förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande av jordbrukets och dess binäringars produktion, särskilt under skördeåret 1918, samt vad med denna fråga äger sammanhang. För detta ädamål tillkallade jag samma dag ledamoten av folkhushållningskommissionen professorn Nils Hansson, vice ordföranden i samma kommission, rådmannen Knut Dahlberg, professorn Carl Filip Gunnar Andersson, godsägaren Nils Kleen, direktören Johan Gustaf J:son Leufvén, fabriksdisponenten Per Andersson, ledamöterna av riksdagens andra kammare Johan Rehn och Per Henning Sjöblom samt landstingsmannen P. Stensson i Fleninge.

Produktions-
kommittén.

Nu hava bemälda sakkunniga — vilka allmänneligen benämnas produktionskommittén — i en till mig ställd skrivelse den 24 februari 1918 anfört följande:

*Förutsättningarna för
vår näringsproduk-
tion under nuvarande
tidsläge.*

»De förändrade förhållanden, som inträtt under krigstiden, hava ställt vårt lands jordbruk inför helt nya uppgifter. Enligt beräkningar, som verkställts inom krigsberedskapskommissionen, fördelade sig under åren 1912—1913 vår konsumtion av livsmedel, uttryckt i näringsenheter, med i runt tal 60 procent på näringsämnen av vegetabiliskt ursprung och 40 procent på näringsämnen av animaliskt ursprung. Av den vegetabiliska näringen producerades 77 procent inom landet och 23 procent infördes från ut-

landet, medan vår animaliska produktion icke blott täckte det egna behovet, utan medgav en rätt avsevärd, om också i förhållande till landets totalförbrukning ringa export. Avspärrningen från utlandet hänvisar oss nu till att först och främst söka fylla den brist i vegetabiliska näringsämnen, som den uteblivna importen av dylika medför. Därjämte måste räknas med en minskad tillgång på animalisk näring såsom indirekt följd av avspärrningen. Förutom det att kreatursstammen minskats, har mjölk- och mejeriproduktionen i hög grad nedsatts genom den minskade tillförseln av fodermedel och speciellt av de för denna produktion så viktiga äggviterika oljekakorna. Även fläskproduktionen har undergått en högst avsevärd minskning såväl på grund av den uteblivna majsimporten som emedan en stor del av den säd, vilken tidigare användes till svinens utfodring, nu måste tagas i anspråk för brödsädstillgångens ökande.

Innevarande års ogynnsamma skörd av spannmål och stråfoder i samband med den alltmer minskade tillförseln utifrån hava ytterligare skärpt dessa svårigheter och utgöra en maning att med all kraft inrikta vår lantmannanäring på ökad framställning av sådana produkter, som äro bäst ägnade att tillgodose vårt näringsbehov. Såsom en ledande grundsats bör härvid gälla, att *produktionen av vegetabiliska födoämnen betydligt utvidgas* för att fylla den brist, varom ovan förmäls och i möjligaste mån även för att ersätta den minskade tillgången på animaliska produkter. Det nu rådande läget hänvisar oss ock till att giva produktionen av vegetabiliska födoämnen företräde framför produktionen av animaliska. De senare framställas till icke oväsentlig del med användande av fodermedel, som jämväl kunna tjäna till mänsklig näring, exempelvis potatis, korn och havre. Av den smältbara näring, djuren upptaga med fodret, förmå de emellertid att i form av mjölk, fläsk eller kött återgiva endast högst en tredjedel efter näringsvärdet räknat och den förlust, som sålunda uppstår vid den vegetabiliska näringens överförande genom djuren till animalisk, bör, i den mån så kan befinnas lämpligt, under nu rådande förhållanden förebyggas.

I fråga om den odlade jordens användning bör vidare uppställas den grundsatsen, att *uppmärksamhet särskilt ägnas sådana kulturväxter, som per arealenhet räknat lämna den största avkastningen i näringsvärde*, med hänsyn givetvis dock även tagen till andra omständigheter, såsom jordmånens beskaffenhet och de olika växtslagens betydelse ur näringsfysiologisk synpunkt m. m. Till belysande av våra vanliga kulturväxters relativa näringsvärde må anföras följande uppgifter ur en på grundval av 1915 års skörde-siffror verkställd beräkning av professorerna H. Juhlin Dannfelt och Nils Hansson. Dessa uppgifter avse den relativa avkastningen per arealenhet dels i antal kalorier, dels i mängd av smältbar äggvita, allt räknat i procent av motsvarande siffror för kärnskörden av korn (ett kilogram korn eller en kornenhet = 3,100 kalorier):

De viktigaste kulturväxterna och deras betydelse för näringsproduktionen

Relativ avkastning med korn såsom enhet = 100.

Brödsäd.	Kalorier.	Äggvita
Höstvete	122	168
Vårvete	84	116
Höstråg	88	119
Vårråg	68	92

Vårstråsäd.

Korn	100	100
Havre	81	110
Blandsäd	102	126

Baljväxter.

Ärter	77	212
Bönor	90	278
Vicker	77	240

<i>Potatis</i>	204	47
--------------------------	-----	----

Rotfrukter.

Socketbetor	289	105
Foderrotfrukter	210	126

Hö.

Hö från odlad jord	62	101
» » nat. äng.	30	48

Halm.

Halm av höstsäd	29	11
» » vårstråsäd	34	21
» » baljväxter.	32	59

Med hänsyn till här anförda omständigheter är det enligt produktionskommitténs mening framför allt av vikt, att odlingen av brödsäd, korn, potatis, sockerbetor och baljväxter utvidgas ej minst på bekostnad av vallarna. Vad först beträffar den egentliga brödsäden, *vete* och *råg*, intager ju denna av ålder platsen såsom vårt förnämsta vegetabiliska födoämne, och en tillräcklig produktion härav kan betecknas såsom ett livsvillkor för vårt folk under rådande avspärrningsförhållanden. Den inhemska produktionen av brödsäd har emellertid på långt när icke kunnat täcka vårt behov, i det att importen före kriget i årligt medeltal utgjorde 300,000 ton och en betydande ökning av denna produktion måste därför i främsta rummet eftersträvas.

Det säkraste medlet att framkalla denna ökning erbjuder sig enligt kommitténs mening däruti, att staten garanterar tillfredsetällande minimipriser för brödsäd.

En utvidgning av den med brödsäd besädda arealen kan dock icke genomföras förrän till instundande höst och den skördeökning, som därav kan förväntas, kommer först på hösten 1919 konsumtionen tillgodo. Visserligen skulle tillgången på brödsäd kunna ökas under innevarande år genom vidsträcktare odling av värvete och värråg. Denna odling vann dock redan under föregående år sådan utbredning, att man med nuvarande knappa tillgång på artificiella gödningsämnen näppeligen bör särskilt uppmuntra någon mera avsevärd ytterligare utvidgning av densamma. För övrigt kan en tillfredsställande skörd av värvete och värråg endast påräknas under särskilt gynnsamma odlings- och väderleksförhållanden, medan eljest, såsom ovan anförda siffror visa, dessa säden med hänsyn till avkastning äro underlägsna såväl motsvarande höstsädesslag som korn.

Under innevarande hushållningsår har den bristande tillgången på egentlig brödsäd medfört, att staten måst göra anspråk på så gott som hela skörden av korn för att användas såsom ersättning för brödsäd. För den händelse missväxt skulle inträffa även å detta års skörd, torde ock rikets kornskörd kunna tjäna såsom lämplig reserv för vår brödsädstillgång, varför kornodling om möjligt bör upprätthållas i oförändrad omfattning och helst utvidgas. Flera samverkande orsaker hava emellertid medfört, att fara synes föreligga för att kornodlingen kommer att inskränkas. Bland dessa orsaker må i främsta rummet nämnas svårigheterna att under innevarande år tillfredsställa de kornodlande distriktens behov av fodersäd, vilket sannolikt kommer att inom dessa framkalla en tendens till övergång från korn- till blandsädsodling.

De olägenheter från folknärings synpunkt, som därmed kunna vara förenade, böra kunna motverkas därigenom, att under innevarande år i större omfattning än hittills havre uttages till grynberedning och således vid uppgörande av ransoneringsplan utfodring av korn i större utsträckning medgives. I syfte att kornodlingen i vissa landsdelar icke skall minskas har också Kungl. Maj:t bemyndigat folkhushållningskommisionen att för nästkommande hushållningsår medgiva rätt för jordbrukare, vilka icke själva innehava tillräcklig mängd havre eller blandsäd, att använda viss mängd korn av egen skörd till utfodring, för den händelse staten icke inom viss angiven tid kan tillhandahålla fodersäd av förstnämnda slag. Kommittén anser för sin del, att en omfattande odling av korn förutsätter, att staten på förhand förbinder sig att betala detta säde med ett jämförelsevis högt beräknat minimipris.

Bristen på lämplig kornjord i stora delar av mellan-Sverige torde emellertid i allmänhet medföra, att blandsäd giver vida bättre skörderesultat än odling av enbart korn. Givetvis bör, såsom hittills, det garanterade minimipriset för korn tillgodokomma även korn, odlat i blandning med annat sädesslag, därest havren på tillfredsställande sätt blivit fränskild.

Baljväxternas stora näringsvärde och framför allt deras i ovan anförda siffror framträdande höga äggvitehalt göra dem synnerligen värdefulla som föda för såväl människor som djur. För tillgodoseende av vårt folks näringsbehov är det särskilt odlingen av ärter och bönor, som förtjänar att vidgas. Denna odling bedrivs dock i alltför begränsad omfattning för att en så stor skörd skulle kunna erhållas, som vore önskvärd för vår folknäring. För att trygga tillgången till erforderligt utsäde har emellertid numera medgivits lantmännen rätt till ömsesidigt utbyte av ärter, vicker och bönor mot havre eller annan fodersäd efter proportionen högst 1,5 kg. havre mot 1 kg. baljväxter samt till samma priser, som äro fastställda för utsädesvara av respektive havre, blandsäd och baljväxter.

Potatisens roll i vår folknäring torde knappast kunna överskattas. Vid medelskörd lämnar denna kulturväxt, såsom av ovan anförda siffror framgår, 2 å 2 1/2 gånger mera näringsvärde per arealenhet än brödsäden. Landets normala totalskörd av potatis innehåller i det närmaste samma näringsvärde — räknat i antal kalorier — som en normalskörd av råg, i trots av att rågodlingen upptager mer än 10 procent av hela vår åkerareal, medan potatisodlingen hittills varit begränsad till 4,2 procent därav. Under kris-tiden torde förbrukningen av potatis till människoföda minst hava fördubblats inom landet och även i fortsättningen måste räknas med, att detta födoämne kommer att förbrukas i betydliga mängder. Härtill kommer, att potatisen med fördel kan använ-

das vid utfodring av svin och dragare samt härvid i stor utsträckning ersätta fodersäd och sålunda bidra att avhjälpa den knappa tillgången å denna produkt.

Produktionskommittén har ock genom sitt redan avgivna förslag om inrättande av planteringsråd i städer m. fl. samhällen sökt befrämja en vidgad odling av potatis och högst önskligt vore, att de föreslagna odlingsnämnderna inom landskommunerna planmässigt verkade för att samma odling vunno betydligt ökad utbredning även å landsbygden. Skörderesultatet kan härvid påverkas i gynnsam riktning, om lantmännen i betydligt större utsträckning än hittills använde värgödsling med ladugårdsgödsel, enär det är känt, att potatisen i större grad än andra kulturväxter äger förmåga att utnyttja den naturliga gödselns näringsämnen. Vid sidan av dessa åtgärder synes det emellertid vara ett statsintresse att genom prisgaranti i lämplig omfattning skapa förutsättningar för att potatisodlingen drives i den utsträckning, som kan anses önskvärd under nuvarande förhållanden.

Sockerproduktionen inom riket bör givetvis drivas i sådan omfattning, att den täcker landets konsumtionsbehov, enär, såsom av de förut meddelade uppgifterna framgått, sockerbetan under för densamma lämpliga jordmäns- och klimatförhållanden lämnar det högsta näringsvärdet per arealenhet av alla våra i större utsträckning odlade växter. I detta syfte har ock avtal träffats med betodlarna om ett väsentligt högre betpris än tidigare. Därjämte vill emellertid produktionskommittén för sin del föreslå, att denna odling, vilken mer än någon annan är beroende av god tillgång på konstgödsel, vid fördelningen av rikets knappa tillgång på dylik tillförsäkras vissa kvantiteter av kväve- och om möjligt fosforsyrehaltiga gödselämnen.

Under innevarande år har odlingen av *foderrotfrukter* betydligt utvidgats i de sydligare delarna av landet och vid den knappa fodertillgången genom sin per arealenhet synnerligen höga näringsavkastning blivit av den största betydelse vid utfodringen av nötkreatur, varjämte på grund av bristen på fodersäd rotfrukterna kommit att spela en betydande roll såsom foder åt dragare och svin. Vissa av dessa rotfrukter hava under nuvarande svåra läge erhållit ökad betydelse därigenom, att desamma kunna komma till användning jämväl såsom mänsklig näring. Så är förhållandet med kålrötter, morötter och rovor. Med hänsyn till samtliga här antydda omständigheter är en fortsatt utvidgning av rotfruktsodlingen av den största betydelse under såväl innevarande som kommande år. Kommittén har förvissat sig om, att det lyckats folkhushållningskommissionen anskaffa de behövliga mängderna utsädesfrö.

I alla europeiska länder, som under kristiden blivit avstängda från tillförsel utifrån, har tillgången på fett blivit synnerligen knapp. Denna fettbrist har gjort sig gällande även i vårt land dels såsom en direkt följd av avspärrningen och dels på grund av den i samband härmed minskade produktionen av mjölkfett och fläsk. En ökad produktion av vegetabiliskt fett vore därför högst önskvärd, och en utvidgad odling av de hos oss användbara *oljeväxterna*, såsom raps, lin och vitsenap skulle redan av detta skäl äga synnerligen stor betydelse. Vid sådan odling kan dessutom genom de vid oljefrönas pressning erhållna oljekakorna vinnas någon ökning i vår tillgång på foderäggvita. Vad beträffar det utsäde, som erfordras för en utvidgad odling, har kommittén förvissat sig om, att vissa mindre mängder äro tillgängliga. Ett medel att uppmuntra odling torde erbjuda sig däri, att odlarna vid försäljning av sin skörd till staten tillförsäkras att återfå en viss procent av fröets vikt, exempelvis 30 %, i form av oljekakor. Därjämte synes det emellertid vara nödigt, att även denna odling tryggas genom tillhanda-

hållande av artificiella gödningsämnen åt de lantmän, som genom kontrakt med hushållningssällskapens odlingsråd förbinda sig att under år 1918 odla någon av de nyss nämnda oljeväxterna.

Under de gångna krigsåren har staten i allt högre grad måst ingripa för produktionens ökande och ledning. Härunder hava olika förslag framkommit och i större eller mindre omfattning blivit prövade. De, som i detta sammanhang äro att något ingå på, äro de, som kunna vara ägnade å ena sidan att över huvud stimulera produktionen, å andra sidan att öka odlingen av sådana kulturväxter, som folket i dess helhet har största nyttan av.

*Olika sätt för stöd-
jande av livsmedels-
produktionen.*

Bland sådana medel att diskutera nu, då det gäller ett stort krafttag, äro dels direkt understöd, utgående såsom viss avgift per enhet producerad näring eller såsom viss prisgaranti av minimipris, vartill staten förbinder sig att inlösa hela produktionen eller viss del av densamma. Andra äro av mera indirekt art såsom att garantera viss odling bestämd myckenhet av svåråtkomliga nödvändighetsartiklar såsom frö, gödningsämnen, oljekakor etc. eller ock garantera visst fördelaktigt utbyte av för jordbruket nödiga varor såsom fodersäd mot matärter m. m.

Kommittén, som givetvis jämväl dryftat frågan om odlingstvång, är emellertid av den uppfattning, att åtgärder i dylik riktning icke skulle verka till gagn. Jordbrukarens egen vilja till kraftig odling är förvisso det viktigaste faktum att räkna med. Kommittén förutsätter jämväl, att de föreslagna odlingsnämnderna härvid skola öva ett sporrande inflytande och nedlägga hela sin förmåga på att framdriva produktionsviljan, därest någonstades tecken till likgiltighet och obenägenhet skulle träda i dagen. Emellertid vill kommittén icke underlåta att framhålla, att, särskilt i fråga om den för folknäringen så viktiga potatisodlingen, omständigheterna nog kunna på något håll, ej minst i de trakter, där denna odling i vanliga fall ej täcker ortens behov, vara av sådan natur, att framdrivandet av potatisodlingen bör äga rum under synnerligen effektiva former. För odlingsnämnderna blir detta en särdeles ansvarsfull uppgift.

Då kommitténs här föreliggande betänkanke är ägnat åt en utredning av i vad mån staten bör garantera jordbruket minimipris å vissa dess produkter, skall i detsamma ej närmare ingås på övriga nyss berörda vägar för produktionens stimulerande. Kommittén vill blott något dröja vid de konstgjorda gödningsämnena, så mycket mera som de spela en ganska stor roll vid den följande utredningen av de pris, som böra åsättas.

Av kali- och kvävegödning synas så stora kvantiteter redan till vårbruket komma att stå till förfogande, att de allra mest trängande behoven kunna tillfredsställas. Så lär väl ock vara förhållandet med kalk. Däremot är tillgången på fosforgödning så ringa, att endast specialodlingar kunna påräkna tilldelning av sådan. Kommittén har tillstyrkt sådan, dock endast i den minsta oundgängliga kvantiteten för sockerbetsodlingen samt för oljeväxtodlingen, vilka därigenom beredas en särskild förmån framför övriga odlingar. Utöver dessa torde förrådet, om ej något oförutsett inträffar, knappast räcka.

Övriga förmåner av ekonomiskt värde, som kunna sporra till odling, behandlas i det följande under respektive odlingar. Så förslaget att åt odlare av oljeväxter garantera viss mängd foderkakor m. m.

Statens direkta ekonomiska understöd till jordbrukarna har hittills hos oss haft form av minimipris, vartill staten förbundit sig att inlösa skörden. Försök att i detta avseende beträda andra vägar synas kommittén icke nu böra ifrågasättas.

En kort resumé av hittills gällande synpunkter och bestämmelser för statens minimipris torde i detta sammanhang vara på sin plats.

I proposition till 1917 års riksdag angående minimipris å brödsäd m. m. framhölls, att det enda medel, som kunde anses tillräckligt effektivt för att medföra ökad produktion av de åkerbruksprodukter, som finna direkt användning för befolkningens uppehälle, vore att jordbrukarna tillförsäkrades tillfredsställande pris å ifrågavarande produkter. Det kunde heller icke hjälpas, att dessa pris måste bli väsentligt högre än de förut tillämpade maximiprisen. Prisstegringen å alla förnödenheter och å arbetskraft samt risken, att jordbrukarna kanske eljest skulle på brödsädsodlingens bekostnad i ökad grad använda jorden för andra ändamål, vilka icke vore lika viktiga ur livsmedels-synpunkt, gjorde en sådan höjning oavvislig. För att möjliggöra brödsädens tillhandahållande till priser, som kunde anses överkomliga för konsumenterna, finge vidtagas prisregleringsåtgärder genom staten och bördan härav läggas på samhället i dess helhet efter rättvisa grunder.

Emellertid framhölls i propositionen, att en under form av minimipris given garanti från statens sida är förbunden med vissa risker för statsverket. Minimiprisen medföra nämligen såsom en oundviklig konsekvens inköpsskyldighet för staten beträffande de partier, som till det fastställda priset hembjudas staten till inköp. Detta leder i sin ordning därhän, att staten måste hava i sin hand att reglera prisbildningen å varan inom landet till förhindrande av att statens eventuella förlust springer upp till alltför stora belopp, om priserna å de inhemska jordbruksprodukterna vid import från utlandet av billigare vara skulle sjunka avsevärt under minimipriserna. En utväg att reglera priserna vore att fastställa tillräckligt höga skyddstullar, en annan utväg vore importmonopol, som genom omständigheternas makt också faktiskt kommit att utövas av staten vad import av brödsäd och vissa andra varor beträffade. Då emellertid import av billigare spannmål åtminstone för det närmaste året måste anses utesluten på grund av de höga världsmarknadsprisen, de små förråden i utlandet, lantbrukets försummade tillstånd i flera länder och i synnerhet de av bristen på tonnage försakade höga frakterna, ansågs det alldeles visst, att någon för statens minimiprispolitik ödesdiger import icke kunde komma att äga rum, varför frågan om lämpliga åtgärder häremot hänvisades till framtida prövning och beslut av statsmakterna.

Riksdagen fann visserligen den med garanterade minimipris förbundna uppköps-skyldigheten för staten innebära en viss risk, men ansåg denna icke vara alltför stor, i varje fall icke med hänsyn till vikten av att inom landet äga erforderlig tillgång på brödsäd, och fastställde minimipriser icke blott, såsom Kungl. Maj:t föreslagit å vete och råg, utan jämväl å korn. Vad vete och råg beträffar bestämdes garantien att gälla de partier, som hembjödös till staten före den 1 juni 1919, vad åter korn beträffar, de partier, som hembjödös före den 1 juni 1918.

De principiella synpunkter, som sålunda voro bestämmande för statsmakternas beslut om garanterade minimipris å brödsäd och korn under innevarande och nästkommande konsumtionsår, synas under nuvarande förhållanden med ännu större styrka kunna åberopas för att garantien ytterligare utsträcker i tiden ävensom vidgas att omfatta flera åkerbruksprodukter. Därjämte böra, såsom längre fram kommer att visas, de garanterade minimipriserna fastställas till sådana belopp, som betingas av de förändrade prisförhållandena.

Såsom förut anförts, hänvisar oss det rådande läget till att betydligt utvidga vår produktion av vegetabiliska födoämnen, även om detta i viss mån måste ske på bekostnad av den animaliska produktionen. Bland de olika kulturväxterna måste åter uppmärksamheten framför allt ägnas åt odlingen av sådana, som per arealenhet räknat lämna den största avkastningen i näringsvärde eller vilkas produktion av andra skäl bör med hänsyn till det rådande läget särskilt uppdrivas. Jämväl har framhållits, att ifråga om ett flertal av dessa kulturväxter, nämligen höstvetet och höstråg, korn, ärter och potatis, det mest verksamma medlet för produktionens vidmakthållande och ökande torde vara garanterandet av lämpligt avvägda priser.

För att odlingen under innevarande år skall bli delaktig av prisgarantien är det nödvändigt, att denna utsträcker sig till ett år utöver den nu fastställda tiden eller beträffande höstsäd till den 1 juni 1920 och beträffande övriga produkter till den 1 juni 1919. Otvivelaktigt kommer den inköpsrisk, som staten i och med detta måste ikläda sig, att, åtminstone teoretiskt sett, bli högst betydande. En sådan risk kan emellertid icke undvikas, om det avsedda målet att säkerställa och öka produktionen skall kunna nås, och enligt kommitténs mening är tryggandet av vår folknäring ett så betydligt statsintresse, att risken bör tagas av staten. Framhållas må i samband härmed, att samma faktorer, som i vårt land medverkat till produktionskostnadernas stegring, även i andra länder gjort sig gällande och att flerstädes i utlandet staten funnit sig föranlåten fastställa minimipriser för jordbruksprodukter under vissa år framåt.

Vad därefter beträffar storleken av de minimipriser, som sålunda kunna fastställas, har kommittén för att erhålla en så vitt möjligt tillförlitlig grundval för uppskattning härav låtit föreståndaren för Sveriges allmänna lantbrukssälls-kaps driftbyrå agronomen L. Nannesson, förutvarande ledare för Malmöhus läns lantbruksbokföringsförening, verkställa en utredning rörande antagliga produktionskostnaden å spannmål och potatis år 1918. Den av herr Nannesson avgivna redogörelsen för denna utredning, vilken ägt rum under samråd med vissa av kommitténs ledamöter, bifogas denna skrivelse.

Utredning av kostnaden för produktion av spannmål och potatis.

Med avseende å denna utredning vill kommittén till en början förutskicka den allmänna anmärkningen, att det material, som för närvarande står till buds och kunnat komma till användning i utredningen, måste betecknas såsom ganska bristfälligt, med undantag dock för de uppgifter, som avse förhållandena i Malmöhus län. För hela Norrland saknas varje användbart material och för övriga delar av Sverige utom Skåne hava väsentligen förelegat något så när fullständiga uppgifter endast från ett fåtal egendomar, till största delen belägna i Stockholms och Uppsala län. Å andra sidan bör det dock uppmärksammas, att dessa uppgifter i och för sig kunna anses tillförlitliga och dessutom representativa för förhållandena i resp. landsdelar.

Då det vidare gäller att såsom i detta fall beräkna medelkostnaderna för hela riket eller större delar därav, kan icke undvikas, att med de vitt skilda förhållanden, som råda i olika delar av landet, de verkliga kostnaderna komma att i enskilda fall betydligt avvika från de beräknade. Olika jordmån och klimatiska förhållanden, den grad av kultur, vari jorden befinner sig, arten av de tekniska hjälpmedel, som komma till användning i produktionen, olika bruknings- och skördemetoder, i viss mån även brukarens driftighet och förmåga av ekonomisk beräkning m. m., allt övar givetvis inflytande å de verkliga produktionskostnaderna och kommer dessa att gestalta sig högst olika i särskilda fall.

I detta samband må ock påpekas den metodologiska skiljaktighet, som finnes mellan föreliggande utredning och de produktionskostnadsberäkningar för jordbruksprodukter, som förut i och för fastställande av maximipriser verkstälts av professorerna H. Juhlin Dannfelt och Nils Hansson. Medan i sistnämnda fall beräkningarna endast hänförde sig till förhållandena vid några få egendomar, som kunde anses typiska, avser förevarande utredning att på grundval av ett mera omfattande material söka utröna medelkostnaderna för å ena sidan Skåne, å andra sidan mellan-Sverige. Därvid har vid uppskattningen av skördemängderna den officiella skördestatistikens siffror begagnats.

Även en annan viktig skillnad förefinnes mellan nämnda beräkningar. I den Nannesonska utredningen har räknats icke blott med den inträffade stegringen vid kostnaderna för själva produktionsarbetet utan jämväl på grund av kristidens långvarighet med de stegrade värdena å döda inventarier, kreatur och fastigheter, medan i de äldre beräkningarna icke togs samma hänsyn till dessa värdestegringar. I samband härmed har ock i förevarande utredning de ökade kostnaderna för reparation av byggnader och jordbruksmaskiner kommit i betraktande, medan man tidigare utgick från, att större reparationer i allmänhet icke förekomme under kristiden med dess abnorma prisförhållanden.

Vid den granskning, som den Nannesonska utredningen underkastats, har kommittén vidare funnit anledning till följande uttalanden i särskilda punkter.

Det betydligt större *arbetsbehov*, framför allt för höstsäd, som påförts det mellansvenska jordbruket jämfört med det skånska, beror, såsom ock i utredningen framhållits, därpå att de mellansvenska åkerfältens form och belägenhet ofta äro hinderliga för användande av arbetsbesparande maskiner. I samma riktning verkar den bristande täckdikning, som enligt vad kommittén belyst i ett förut avgivet utlåtande, förekommer i flera viktiga mellansvenska jordbruksdistrikt. I samband härmed står det kända förhållandet, att bärgningsmetoderna inom detta område fordra mer arbete än inom Skåne, varjämte bör tagas i betraktande, att den relativt större halm mängden i de mellansvenska grödorna måste öka arbetsbehovet vid bärgningen av skörden, räknad efter kärnans vikt. Slutligen har, såsom i utredningen framhålles, höstsädsodlingen påförts hälften av arbetet å helträdan, vilken som bekant förekommer i större utsträckning i mellan-Sverige än i Skåne.

I fråga om den beräknade *kostnaden för mänsklig arbetskraft* kan anmärkas, att denna hänför sig till årskostnaden för statdrängar, vilka likväl endast utgöra en mindre del av den i jordbruket använda arbetskraften. Vid uppskattning av arbetskostnaden inom jordbruket bör givetvis även tagas hänsyn till de betydande grupperna av tjänstfolk och daglönare ävensom till jordbrukarens egen och hans familjs arbetskraft. I betraktande härav kunde finnas anledning antaga, att den beräknade arbetskostnaden, eller 5: 50 kronor per mansdagsverke, vore för hög. För att erhålla en hållpunkt för bedömandet av denna fråga har kommittén, så gott sig göra låtit, sökt uppskatta den sannolika arbetskostnaden under sommaren 1918 för den viktiga gruppen av manliga daglönare inom jordbruket. Omräknas daglönen för ifrågavarande arbetare, sådan denna enligt socialstyrelsens statistik utgjorde i medeltal för sommaren 1917, med användande av samma stegringstal, som denna statistik utvisar för tiden 1916—1917, befinnes den sålunda uppskattade arbetskostnaden för sommaren 1918 i det närmaste överensstämma med den i förevarande utredning beräknade. Härvid kommer ock i betraktande, att

enligt föreliggande uppgifter den allmänna prisstegringen inom landet sedan sommaren 1917 varit starkare än under något tidigare motsvarande skede av kristiden och att det därför torde vara berättigat att räkna med en avsevärd stegring i arbetskostnaderna även till instundande sommar.

Erkännas må, att med de vitt skiftande förhållanden, som i detta avseende äro rådande inom det svenska jordbruket, någon verklig genomsnittsberäkning av kostnaderna för den mänskliga arbetskraften näppeligen kan åstadkommas. Kommittén har dock, med användande av det material, som stått till buds, och efter samråd med personer från olika delar av landet, som äro praktiskt förfarna på detta område, sökt bilda sig en uppfattning i frågan och därvid stannat vid den i utredningen beräknade kostnadssiffran. Närmast torde den uppskattade kostnaden kunna sägas motsvara kostnaden för *fullgod* manlig arbetskraft, sådan denna kan beräknas gestalta sig under innevarande år. Att lägga kostnaden för fullgod arbetskraft till grund för här ifrågavarande produktionskostnadsberäkningar torde ock vara fullt berättigat i betraktande av att vid de egendomar, till vilka uppgifterna om antalet erforderliga mansdagsverken hänföra sig, såsom mansdagsverke endast räknats med fullgod arbetskraft. Där mindervärdig och till följd därav billigare arbetskraft kommer till användning, måste ock arbetsbehovet, uttryckt i antalet dagsverken, bliva större och sålunda i det hela någon besparing i produktionskostnaderna icke ernås.

Otvivelaktigt har inom stora delar av vårt jordbruk förefunnits en tendens att använda lågt betalad arbetskraft, men näppeligen torde detta hava medfört någon vinst vare sig för produktionen i dess helhet eller för den enskilde brukaren. I stället har industrien till egen fördel etablerat en framgångsrik konkurrens med jordbruket om den bästa arbetskraften, varvid för de industriella företagen gällt såsom en regel, att, intill en viss gräns, den väl betalda arbetskraften också lönar sig bäst. Samma regel äger säkerligen i allmänhet tillämpning å jordbruksproduktionen, inom vilken dessutom den mänskliga arbetskraften spelar större roll än inom de flesta industrier.

Liksom vid industriella företag bör inom jordbruket arbetskostnaden ses i dess förhållande till den avkastning, som kan uppnås. Vid intensivt skötta jordbruk med goda tekniska hjälpmedel och lämplig arbetsfördelning ställer sig sålunda arbetskraften relativt billigare än vid sådana jordbruk, där skörderesultatet på grund av dålig skötsel m. m. blir sämre. Även om arbetskostnaden absolut taget ställer sig högre, torde det ock vid intensiv drift vara ur ekonomisk synpunkt fördelaktigare att använda väl avlönad arbetskraft än dåligt betalad sådan.

För att jordbruket skall kunna med större framgång konkurrera med andra näringsgrenar om goda arbetskrafter och genom intensivare drift öka produktionen, är det därför av stor betydelse, att de i jordbruket sysselsatta arbetarna bliva väl avlönade. Uppmärksammas bör i detta samband, att den förutsatta arbetskostnaden beräknats även för de mindre brukare, vilka själva utföra det huvudsakliga arbetet inom sitt jordbruk och enligt kommitténs mening därvid böra vara tillförsäkrade en ersättning för sitt arbete, som motsvarar den, de skulle kunnat erhålla i industriens tjänst.

Angående *kostnaden för dragarnas arbete* kan det visserligen råda någon tvekan om de använda priserna för hö och rotfrukter. Men då under den av rådande tidsläge orsakade allmänna foderknappheten höet endast med största svårighet torde kunna överflyttas från kornas till hästarnas foderstater, har kommittén icke i denna punkt ansett sig böra påyrka någon ändring. Av samma skäl och med hänsyn till de högt uppdrivna

priserna å alla foderrotfrukter, synes också det använda priset å detta fodermedel kunna godkännas.

I fråga om de stegrade fastighetsvärden, som lagts till grund för beräkningen av de räntor, som debiterats odlingarna, bör tagas hänsyn till att kristiden redan varat över 3 ½ år och att under denna tid åtskilliga lantmän inköpt och tillträtt jordbruksegendomar, vilka de nödgas förränta efter ett höjt fastighetsvärde. Kommittén har ej heller haft något att erinra emot att vid uppskattningen av räntekostnaderna å fastigheten räknats med de värden å jord, som använts i förevarande utredning. Kommittén har ock gjort sig förvissad om, att vid jämförelse med nu förekommande saluvärden å jord de använda värdena äro att betrakta såsom måttliga. Vid uppskattningen av jordvärdet har för Skåne räknats med väsentligt skilda jordvärden å dels de bördigaste jordarna, där av sädeslagen huvudsakligen vete och korn odlas, dels de magrare områdena, där råg och havre hava den största utbredningen. Då någon liknande uppdelning icke kunnat göras för mellersta Sverige, har detta medfört, att det för sistnämnda område beräknade produktionspriset å råg är något högt i förhållande till vetets liksom att produktionskostnaderna för kornet äro något låga i förhållande till havrens.

I utredningen har utöver det i varje fall i dagsverken uppskattade mänskliga arbetet beräknats en *driftsledarlön* såsom ersättning åt jordbrukaren för det arbete han utför vid jordbruksdriftens planläggning och ledning. I denna driftsledarlön ingår alltså vid de större lantbruken avlöning åt inspektör, rättare eller bokhållare, vid de mindre det arbete av liknande beskaffenhet, som vederbörande jordbrukare själv har att utföra. I driftsledarlönen är jämväl inräknad ersättning för resor och kostnader, som äro behöfliga för anskaffning av utsäde, gödselämnen och redskap, för försäljning av åkers alster m. m. Mot upptagande i kalkylerna av ersättning för detta arbete har kommittén icke funnit anledning till erinran.

Vad beträffar de i den Nannesonska utredningen beräknade *medelskördarna per hektar* har kommittén i likhet med herr Nanneson ansett sig böra i första hand utgå från de för innevarande år beräknade skördarna, då konstgödsel ej gives. En dylik beräkning kan givetvis endast tillmätas en mycket approximativ giltighet, beroende på inflytandet av flera oberäknliga faktorer och främst väderleksförhållandena. Berättigat synes emellertid vara att basera beräkningen på förhållandena under normala år, med hänsyn dock även tagen till de faktorer, som med större visshet kunna antagas verka förändrande på skörderesultatet. Så har också skett i de Nannesonska kalkylerna, för vilka såsom utgångspunkt närmast tjänat den officiella skördestatistiken för åren 1913—1916 med utslutande av missväxtåret 1917. Med hänsyn till den ytterst ringa tillgången på fosforsyrehaltiga gödselmedel och den begränsade tillgången på kvävehaltiga dylika har vidare, som nämnt, räknats i första hand med antaglig skörd vid utebliven konstgödsel, varjämte tagits hänsyn till den naturliga gödselns på grund av foderknapphet minskade mängd och värde ävensom till dragarnas nedsatta arbetskraft genom svagare utfodring. Den reduktion i de officiella skördesiffrorna för åren 1913—1916, som av dessa anledningar företagits i utredningen, anser ock kommittén antaglig.

Till jämförelse hava meddelats skördesiffror för åren 1914 och 1915 från vissa egendomar i Skåne och mellan-Sverige, som lämnat detaljerade uppgifter. För Skåne överensstämma dessa uppgifter i det närmaste med den officiella statistikens medeltal för åren 1913—1916, medan de mellansvenska egendomarna beträffande vete och råg uppvisa icke obetydligt högre skördesiffror än den officiella statistiken. Detta torde ock

förklaras därav, att sistnämnda egendomar äro mera välskötta och sålunda kunna antagas lämna högre skörd än det stora flertalet jordbruk i mellan-Sverige.

Kommittén har vid uppgörande av sina förslag till minimipriser utgått från, att dessa pris böra så avvägas, att produktionskostnaderna täckas även hos de lantmän, vilka arbeta under mindre gynnsamma förhållanden än de, som i olika landsdelar kunna betraktas som medelgoda. Om landets behov skall kunna fyllas under kristiden, måste odlingen givetvis utsträckas till nya områden, där ifrågavarande växter icke nu odlas och där deras odling i förhållande till den uppnådda skörden drager större kostnader än som kunna beräknas såsom medeltal. Även där brödsäds- och kornodlingens ökning kan vinnas på vallarnas bekostnad, torde detta i många fall vara förenat med något ökade kostnader.

Kommittén vill i sammanhang härmed hava betonat, att en av de kraftigaste vägarna för erhållande av ökad brödsäds- och potatisodling torde vara, att mindervärdiga vallar i stor utsträckning upplöjas. Såsom en utväg att främja benägenheten för detta arbete har kommittén redan tidigare uttalat den mening, att vid foderransoneringen under nästkommande hushållningsår den för dragarna avsedda foderspannmålen, åtminstone i södra och mellersta delarna av landet, huvudsakligen skulle fördelas efter den del av åkerarealen, som icke ligger i vall. Kommittén har ansett sig böra här erinra om detta sitt uttalande.

De verkställda produktionskostnadsberäkningarna upptaga särskilda pris för Skåne och särskilda för mellan-Sverige. Emellertid bör bemärkas, att inom vissa trakter av mellan-Sverige förhållandena i här förevarande avseende utan tvivel äro ganska jämförliga med de skånska liksom även inom Skåne finnas trakter, där produktionen har en mera uppsvensk karaktär. Såväl med hänsyn härtill som av andra rent praktiska skäl har kommittén icke velat ifrågasätta annat än att minimiprisen skola sättas lika för landet i dess helhet. För att dessa pris skola i de olika landsdelarna under de ovan angivna förutsättningarna fullt täcka produktionskostnaderna, har kommittén till grund för sina förslag lagt de högsta av de beräknade produktionspriserna, vare sig de avse Skåne eller mellan-Sverige.

Vidkommande de produktionspris, som framgått av beräkningarna, vill kommittén betona, att arbetskostnaden, som är beräknad vid jordbruk med något högre avkastning än medelskörden för hela landet, vilken lagts till grund för beräkningen, säkert är högre, särskilt beträffande mellan-Sverige, än medelkostnaden vid jordbruk i allmänhet.

I de gjorda kalkylerna upptagas å ena sidan produktionskostnaderna för det fall, att ingen som helst konstgödning användes, men påvisas å andra sidan den kostnads-sänkning, som inträder vid användandet av dels full konstgödning och dels endast kvävegödning. Full konstgödning kan för närvarande icke tillhandahållas; däremot finnes god utsikt, att en avsevärd del av landets kvävegödningsbehov skall kunna täckas under innevarande vår. Då emellertid fullständig visshet i detta avseende ej föreligger och då i varje fall även under normala förhållanden endast å den mindre delen av här ifrågavarande odling någon konstgödning plägar användas, har kommittén ansett sig böra närmast utgå från de i kalkylerna upptagna kostnadssiffror, som äro beräknade under förutsättning att jorden ej erhållit någon konstgödning. Givetvis kommer detta att bliva till fördel för de odlare, vilka komma i tillfälle att använda sådan gödning.

Vad den höstsäd angår, som skall skördas innevarande år, bör bemärkas, att en del

*Kommitténs förslag
till minimipriser.*

av arbetet för densamma utförts under föregående år och då dragit något mindre kostnader än de i kalkylerna angivna. Sålunda beräknades medelpriset å mans- och hästdagsverken vid de kalkyler, vilka lågo till grund för bestämmandet av maximiprisen sistlidna höst, till kr. 4: 50, således c:a 1 krona lägre än nu. Denna omständighet medför en sänkning i den beräknade produktionskostnaden för den nu växande höstsåden av mera än en krona per 100 kg

De minimipris, som böra garanteras för spannmålen, böra enligt kommitténs mening fastställas i enlighet med de grunder, som av staten nu tillämpas vid spannmålens upphandling, d. v. s. böra hänföra sig till en efter varans kvalitet stigande skala. Den statliga garantien bör emellertid icke gå längre ned än till sådan vara, som kan betecknas såsom fullt marknadsgill. Å andra sidan följer av den nyssnämnda principen för upphandlingen, att garantien bör innefatta förbindelse att för vara av högre kvalitet betala ett högre pris än det för fullt marknadsgill vara fastställda.

Härigenom vinnes nämligen, att odlaren intresseras för att vid skörd, sortering, förvaring och leverans av spannmål ständigt ägna denna en fullt tillfredsställande vård, och det överpris, vilket betalas för vara av särdeles god och utmärkt beskaffenhet, blir ett lämpligt premium för odlare, som i sagda hänseende utfört det bästa arbetet. Erfarenheten har också lärt, att det från många synpunkter är bättre, att minimipriset bestämmes så, att överpris kunna betalas för vara av utmärkt beskaffenhet, än om det samma gäller högsta kvalitet och därför medför avdrag i priset för ett stort antal lantmän.

Åtskilliga skäl tala för att minimipriset på *vet* sättes något högre än å *råg*. Dels har priset å *vet* sedan gammalt i allmänhet varit något högre än å *råg*, dels pekar resultatet av de verkställda produktionskostnadsberäkningarna i samma riktning. Vid föregående års riksdag bestämdes också minimipriset å rågen en krona lägre än å *vet*, och då maximiprisen å båda sådesslagen sistlidna höst sattes lika, var detta beroende därpå, att rågen lidit mera av den hårda vintern än *vet* och därför beräknades lämna den relativt taget lägsta medelskörden. Rågodlingens stora betydelse för mellersta Sverige och för hela landets näringsproduktion gör dock, att kommittén icke vill föreslå större skillnad i minimipriset på *råg* och *vet* än 1 krona per 100 kg.

Det förslag till prisgaranti i fråga om *vet* och *råg*, vartill kommittén kommit efter prövning av såväl de verkställda kostnadsberäkningarna som övriga omständigheter av beskaffenhet att synas förtjäna avseende, innebär, att staten skall utfästa sig att från odlare inom landet inköpa de hos dem åren 1918 och 1919 skördade partier *vet* och *råg*, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1920, till pris för fullt marknadsgill vara av för *vet* 39 kronor och för *råg* 38 kronor per 100 kg., med förbindelse att upphandlingen skall ske med tillämpande av prisskalor, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre än de nyss nämnda eller således för *vet* 41 kronor och för *råg* 40 kronor. I överensstämmelse härmed lär medelpriset få anses bli för *vet* icke mindre än 40 kronor och för rågen icke mindre än 39 kronor per 100 kg.

Ej minst vid övervägande av de ovan påpekade omständigheter, till vilka vid granskningen av de framlagda produktionskostnads-kalkylerna bör tagas hänsyn, torde det framstå såsom uppenbart, att de av kommittén sålunda förordade prisen innebära icke endast full ersättning för produktionsarbetet, jämväl där detta äger rum under mindre gynnsamma betingelser, men även därutöver en uppmuntran till vidgad odling av ifrågasvarande såden.

Det säde, vartill kommittén framför allt ställer sina förhoppningar med hänsyn till ökandet av innevarande års skörd, är *kornet*. Kommittén kan därför ej underlåta att anse det vara av mycket stor betydelse, att kornodlingen under instundande vår särskilt främjas. Med hänsyn härtill har kommittén funnit erforderligt, att staten vid bestämmandet av sin prisgaranti för kornet går åtskilligt längre än som under ett för landet mindre väldigt tidsläge borde ifrågakomma. Kommittén har ansett sig hava så mycket större skäl att föreslå en dylik garanti, som av nära till hands liggande skäl den tendens otvivelaktigt gör sig gällande i åtskilliga trakter att detta är utsträcka havreodlingen hellre än odlingen av korn. Vid uppgörandet av sitt förslag till minimipris för korn har kommittén ävenledes ansett sig böra taga särskild hänsyn till förhållandena i Norrland, varest kornet är det förnämsta sädet. I den föreliggande utredningen finnes nämnt, att produktionskostnaden för kornet kan antagas vara något högre i Norrland än i mellan-Sverige. Då kommittén, såsom redan framhållits, icke finner lämpligt föreslå olika minimipris för olika delar av landet, har kommittén funnit sig böra i sitt förslag räkna med den högre kostnad, som kornodlingen i Norrland innebär.

Dessa omständigheter tillsamman hava föranlett kommittén att föreslå ett minimipris för kornet, vilket såväl i och för sig som i jämförelse med den beräknade odlingskostnaden för havre är högt. Havrens produktionskostnader täckas redan genom ett pris av 26 kronor per 100 kg. Med hänsyn till de båda sädesslagens fodervärde borde vid dylikt förhållande priset för korn rätteligen hållas omkring 31 kronor, vilket pris ju även enligt produktionskostnads kalkylen skulle vara fullt tillfredsställande.

Kommitténs förslag till prisgaranti i fråga om kornet innefattar, att utfästelse meddelas att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de av dem år 1918 skördade partier korn, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1919, till ett pris för fullt marknadsgill vara av 33 kronor per 100 kg., med förbindelse att upphandlingen skall ske med användande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris av 35 kronor. Vid dylikt förhållande torde medelpriset icke kunna anses bliva mindre än 34 kronor.

Med hänsyn till det norrländska kornets lägre vikt synes det vara skäligt, att för Norrland uppgöres en särskild prisskala, så avvägd, att priset för det norrländska kornet ej blir lägre än för kornet i södra Sverige.

I fråga om *baljväxter* anser kommittén det vara för ändamålet tillräckligt, om den av staten lämnade prisgarantien inskränker sig till att endast omfatta, att utfästelse meddelas om visst minimipris vid inköp för statens räkning av ärter, avsedda till människoföda. På grundval av de i den föreliggande utredningen gjorda beräkningarna och i betraktande av den stora bristen å detta värdefulla födoämne anser kommittén det garanterade inköpspriset böra bestämmas till 55 kronor per 100 kg. för matärter, som för statens räkning inköpas före den 1 juni 1919. Till matärter böra härvid enligt kommitténs mening räknas icke blott de förut brukliga gula och gröna ärterna, utan även soloärter.

Jämväl beträffande *potatis* anser kommittén prisgarantin endast böra omfatta utfästelse om visst minsta pris vid inköp av dylik vara för statens räkning före den 1 juni 1919. I fråga om torkade potatisprodukter, potatisstärkelse och glykos bör däremot meddelas utfästelse att för statens räkning inköpa de partier, som till staten hembjudas före den 1 juni 1919, till pris, som avpassas så att potatisodlaren kan påräkna visst pris för råvaran. Kommittén finner det vara riktigt och rättvist, att vid prissättningen göres någon skillnad mellan egentlig matpotatis och potatis, som är avsedd för tekniska ända-

mål. Oavsett förefintlig skillnad i kvalitet bör nämligen beaktas, att sistnämnda potatis levereras osorterad och icke kräver lika omsorgsfull rengöring och förvaring, som erfordras i fråga om matpotatis. Under normala förhållanden plägar denna omständighet föranleda, att den för tekniska ändamål avsedda potatisen betingar ett par kronor lägre pris än annan potatis. Med iakttagande av den sålunda gängse prisskillnaden har kommittén funnit sig böra med ledning av de tillgängliga priskalkylerna föreslå, att minimipriset för sorterad matpotatis, som för statens räkning kommer att uppköpas, sättes till 10 kr. 50 öre per 100 kg. samt att minimiprisen för potatisprodukterna så avpassas, att odlarna vid leverans till de ifrågakommande fabrikerna kunna påräkna ett potatispris av 8 kr. 50 öre per 100 kg.

Såsom redan uttalats håller kommittén före, att vid bestämmandet av minimipris någon skillnad ej bör göras mellan de olika landsdelarna. Emellertid anser sig kommittén böra nämna, att det, med hänsyn till de olika produktions- och framför allt handelsförhållandena i fråga om potatisen, vill synas lämpligt, att, därest maximipris för potatis skulle visa sig nödvändigt under nästkommande hushållningsår, frågan om zonpris för vissa landsdelar tages under omprövning.

Ekonomiska konsekvenser av kommitténs förslag.

De förslag, som kommittén nu framställt, komma givetvis, om de varda förverkligade, att medföra betydande ekonomiska konsekvenser för såväl statsverket som de enskilda medborgarna.

Vad först producenten angår kan det inträffa, att de ifrågavarande garantierna komma att tillföra dem vinster utöver de av kommittén avsedda. Så torde bliva fallet, om de prisgaranterade skördarna bliva synnerligen rika och goda eller om i följd av krigets avslutande under närmaste tiden ett mera avsevärt prisfall skulle inträffa. De sålunda förefintliga riskerna för en eljest icke av förhållandena betingad prisfördyring torde landet med hänsyn till situationen icke böra undandraga sig. Å andra sidan bör ej lämnas ur sikte, att förhållandena kunna komma att utveckla sig i motsatt riktning, i det att den allmänna prishöjningen kan komma att fortfara i samma stegrade tempo som under senaste året och att missväxt kan komma att drabba skörden. Huru statsmakterna hava att förfara i sådan händelse, är uppenbart. Kommittén finner tillräckligt att i detta hänseende erinra, dels att allmän enighet torde råda därom, att de år 1917 för innevarande års höstsädsskörd garanterade minimiprisen av 26, resp. 25 kr. per 100 kg., nu måste höjas till överensstämmelse med det ändrade penningläget, dels ock att, då fjolårets höstsädsskörd, för vilken jämväl garanterats samma pris, drabbades av missväxt, Kungl. Maj:t höjde inköpsprisen för skörden till 32 kr.

Under antagande att de av kommittén förordade prisen för innevarande års skörd av vete, råg och korn bliva gällande vid uppköpen av skörden, har kommittén sökt att bilda sig en uppfattning om de sannolika följderna härav för å ena sidan statsverket och å andra sidan den konsumerande allmänheten.

Kommittén vill härvid till en början framhålla, att det givetvis ej bör förutsättas annat än att endast den del av skörden, som icke är avsedd att förbrukas av producenterna själva, kommer att hembjudas staten. Då en av de främsta anledningarna till de av kommittén förordade garantierna är, att produktionen skall vidgas med påföljd att brödsädstillgången ökas, har kommittén ansett sig böra i sina kalkyler räkna med, att hushållsplanen för nästa konsumtionsår skall medgiva en höjning utöver den nuvarande brödkortsransonen med åtminstone 50 gram mjöl om dagen. Under

denna förutsättning håller kommittén för antagligt, att den statliga upphandlingen för tillgodoseende av de kortransonerades och vissa andra nödvändiga behov bör för ett år omfatta c:a 160,000 ton vete, 300,000 ton råg och 60,000 ton korn. Upphandlingen av dessa spannmålskvantiteter till de av kommittén föreslagna prisen kommer att draga en kostnad av något mera än 200 miljoner kronor.

Om nu staten, som har att ombesörja den uppköpta spannmålets förmalning och mjölets fördelning, till den del av befolkningen, som icke tillhör självhushåll, vid mjölets avyttrande fastställer priset å mjölet till pris överensstämmande med de verkliga kostnaderna för detsamma, kommer försäljningen att äga rum utan förlust för statsverket. Kostnaderna i deras helhet täckas i så fall av mjölpriset. För närvarande förfar emellertid staten icke på dylikt sätt. Det mjöl, som för närvarande säljes, betingar en avsevärt högre kostnad för staten än som motsvaras av mjölpriset. Förlusten täckes genom direkta statsanslag, vilka för innevarande hushållningsår beräknas komma att belöpa sig till mera än 50 miljoner kronor.

Kommittén antager, att i viss utsträckning bör förfaras på enahanda sätt under instundande hushållningsår. Skulle mjölet av de ovan angivna spannmålskvantiteterna försäljas efter samma pris, som för närvarande gälla, skulle statens förlust emellertid komma att uppgå till fullt 100 miljoner kronor. Förlusten per kilogram skulle därvid belöpa sig till något mera än 20 öre. Emellertid läser en prisreglering av denna omfattning icke böra ifrågasättas. Redan den omständigheten att såsom följd därav mjölet skulle komma att säljas vida billigare än det pris, som jordbrukarna skulle äga att av staten bekomma för spannmålen, utesluter enligt kommitténs mening varje tanke på en så betydande prisreglering. Av lätt insedda, rent praktiska skäl läser det ej vara möjligt att låta priset på mjölet i allmänna handeln vara lägre än spannmålspriset. Kommittén utgår följaktligen från att å ena sidan mjölprisen måste såsom följd av de högre spannmålsprisen ganska avsevärt höjas och att å andra sidan staten fortfarande bör i viss omfattning genom direkta anslag hålla mjölprisen billigare än som motsvarar mjölets verkliga kostnad. Om nuvarande minutprisen å mjöl bleve höjda till i medeltal för vete- och kornmjölet c:a 50 öre och för rågmjölet c:a 45 öre per kg., synes statens direkta förlust enligt ovan gjorda beräkningar komma att utom eventuella organisationskostnader belöpa sig för hela hushållningsåret till c:a 50 miljoner kronor.

Givetvis kommer en dylik höjning av mjölpriset att för de mindre bemedlade kännas ganska besvärande. Emellertid skulle denna prishöjning i jämförelse med nuvarande rågmjölpriset dock icke komma att motsvara mera än c:a 10 kronor per person och år eller 2,7 öre per person och dag.

Vid bedömning av denna ökade kostnad för de enskilda hushållen bör även beaktas, att kommittén räknar med att ej minst genom det högre priset å spannmålen en så pass avsevärd ökning i produktionen kommer att erhållas, att därmed följer möjlighet att öka de små dagsransonerna, vilka för närvarande utgå. Vad detta betyder i den enskildes hushållning framgår därav, att brödet jämväl efter den här antydda prisförhöjningens genomförande skulle komma att vara det billigaste av våra mera betydande födoämnen. Detta framgår av efterföljande sammanställning, i vilken angivits de mängder av vanliga födoämnen, som innehålla lika näringsvärde (antal kalorier) som 1 kg. vete eller råg, samt för de olika födoämnena dels det nuvarande priset per kg. dels priset per 3,100 kalorier d. v. s. det näringsvärde, som ingår i 1 kg. vete eller råg. För vete och råg samt för mjöl av båda dessa sädeslag hava angivits såväl nuvarande pris,

som de av kommittén föreslagna medelprisen å spannmålen samt de ovan förslagsvis angivna nya mjölprisen.

	Beräknat pris pr kg. öre	1 kg. rågvärde (3,100 kalorier) öre kg.
1 kg. råg eller vete (nuvarande pris)	32	32
1 » rågmjöl (nuvarande pris)	36	36
1 » vetemjöl » »	42	42
1 » råg (efter prisförhöjning)	39	39
1 » vete » »	40	40
1 » rågmjöl » »	45	45
1 » vetemjöl » »	50	50
1 » ärtor	60	60
4 » potatis	15	60
10 » kålrötter	15	150
10 » vitkål	25	250
8 » skummjöl	15	120
4,5 » oskummad mjölk	50	135
1,3 » salt sill	100	130
0,4 » smör	335*	214
0,7 » fläsk	305	214
1,0 » fett oxkött	350	350

Denna beräkning visar alltså, att mjöl av vete och råg även efter den antydda prisförhöjningen skulle bli vårt billigaste födoämne. En ökad tillgång på brödsäd medför uppenbarligen, att förbrukningen av de dyrare födoämnena, vilka vid nuvarande dagsransoner komma till användning som ersättning för brödet, kan något minskas och de dagliga kostnaderna för dessa således i någon mån inskränkas. Härav följer, att om den genom prisförhöjningen avsedda ökningen i produktionen uppnås, detta kan komma att medföra icke blott en ökad näringstillgång utan ock, oaktat prisstegringen å spannmålen och mjölet, en sänkning i de dagliga utgifterna för fyllande av den enskildes näringsbehov.

Med åberopande av vad kommittén sålunda anfört får kommittén föreslå, att genom proposition till innevarande års riksdag måtte utverkas medgivande till att utfästelse meddelas

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem åren 1918 och 1919 skördade partier vete, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1920, till ett pris av minst 39 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre eller således 41 kronor;

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem åren 1918 och 1919 skördade partier råg, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1920, till ett pris av minst 38 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre eller således 40 kronor;

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem år 1918 skör-

*) Torde rätteligen böra vara 535.

dade partier korn, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1919, till ett pris av minst 33 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämnande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre eller således 35 kronor;

dels att vid inköp före den 1 juni 1919 för statens räkning av under år 1918 skördade ärter till människoföda priset icke må understiga 55 kronor per 100 kg.;

dels att vid inköp före den 1 juni 1919 för statens räkning av under år 1918 skördad, väl sorterad potatis, avsedd till matpotatis, priset icke må understiga 10 kronor 50 öre per 100 kg.;

dels ock att för statens räkning från vederbörande tillverkare inköpa de partier torkade potatisprodukter, potatisstärkelse och glykos, som tillverkats av potatis av 1918 års skörd och till staten hembjudas före den 1 juni 1919, till pris, som så avpassas, att potatisens odlare kunna påräkna ett pris av 8 kronor 50 öre per 100 kg. potatis med 18 % stärkelsehalt;

skolande samtliga utfästelser avse leverans fritt banvagn eller fritt ombord vid den järnvägsstation eller hamn, som är närmast odlingsorten, samt å tid, som av staten närmare bestämmes.»

I utlåtande häröver den 9 mars 1918 har lantbruksstyrelsen anfört följande:

Lantbruks-
styrelsen.

»I likhet med produktionskommittén finner lantbruksstyrelsen nu rådande, ur folk-närings synpunkt synnerligen allvarliga förhållanden, vilkas varaktighet ej ens tillnärmelsevis låter sig beräkna, påkalla vidtagande från statens sida av verksamma åtgärder till befordrande i möjligaste mätto av en ökad produktion av för folknäringen betydelsefulla livsmedel. Ävenledes synes påtagligt, att ur denna synpunkt den inhemska produktionen av brödsäd (vete, råg, korn), vissa baljväxter och potatis bör i första rummet bliva föremål för statens uppmärksamhet.

Vad produktionen av de olika brödsädsslagen vidkommer framhåller kommittén såsom det mest verksamma medlet till dess ökande fastställande av vissa minimipriser, till vilka staten utfäster sig att under viss tid framåt inköpa den hos odlarna skördade spannmålen. Att en sådan utfästelse från statens sida beträffande spannmål av visst slag, som odlarna kunna avvara, skall, därest priset tilltages tillräckligt högt, verka i hög grad uppmuntrande på odlingen av ifrågavarande spannmålslag, torde utan vidare kunna anses givet, särskilt av det skäl, att åt odlaren därigenom skänkes en trygghet, varav han under nu rådande förhållanden mer än eljest är i behov. I samma mån denna prisgaranti bestämmes så, att priset i och för sig av odlaren anses tillfredsställande, i samma mån får också, såsom kommittén framhåller, det fastställda minimipriset delvis karaktären av en direkt odlingspremie och kan sålunda i ännu högre grad anses uppmuntra vederbörande odling. Då det emellertid synes ur statens synpunkt mindre rationellt att med samma odlingspremie uppmuntra såväl en ökad odling som sådan odling, vilken under alla förhållanden skulle ägt rum och till och med en även i jämförelse med normala år inskränkt odling, synes det hava bort tagas under omprövning, vilket, såvitt av kommitténs betänkande framgår, icke skett, huruvida ej statens uppmuntran på här ifrågavarande område kunnat ske så, att staten, utan att därigenom ikläda sig större ekonomiska uppoffringar än de föreslagna, samtidigt med att den tillförsäkrade odlarna en nöjaktig garanti med hänsyn till spannmålets pris, synnerligen

kraftigt premierade den utsträckta och i förhållande till den normala utökade odlingen av här ifrågavarande spannmålsslag. Det synes nämligen ej uteslutet, att en sådan mindre summarisk behandling av här ifrågavarande ur såväl näringspolitisk som statsfinansiell synpunkt synnerligen betydelsefulla spörsmål kunnat giva uppslag till en sådan lösning av frågan, att i främsta rummet och synnerligen effektivt den i handling och verkligt föreliggande resultat ådagalagda viljan och förmågan att lägga odlingen efter statsgagneliga linjer premierades, samtidigt som produktionen i allmänhet av resp. sädesslag tillförsäkrades ett, fullt nöjaktigt pris.

Att en sådan efter mera individuella grunder anordnad premiering måste möta avsevärda svårigheter, ligger i sakens natur, men torde det förtjäna beaktas, att vissa under kristiden företagna åtgärder, exempelvis den under nästlidna år verkställda arealinventeringen, av vilken framgår bland annat den å varje brukningsdel under året till höstsäds- och kornodling använda, torde kunnat avsevärt underlätta arbetet.

De av kommittén föreslagna minimiprisen å vete, råg och korn hava grundats på av agronomen L. Nanneson utförda kalkyler rörande produktionskostnaderna i fråga om nämnda sädesslag.

Särskilt i ett land som vårt med dess olikartade jordbruksförhållanden är det en synnerligen vanskelig uppgift att genom beräkningar av här ifrågavarande slag komma till ett resultat, som skall kunna anses vara för hela landet riktigt avvägt. Enär det vid kalkylernas uppställande använda siffermaterialet till övervägande del hämtats från landets sydligare delar, torde det kunna ifrågasättas, huruvida beräkningarnas resultat utan vidare kan läggas till grund för beräkning av produktionskostnaderna även inom nordligare delar av landet, där väl i allmänhet på grund av flera samverkande omständigheter omkostnaderna äro särskilt höga.

I viss mån anmärkningsvärt synes ock, att vid nämnda produktionskostnadsberäkningar den ena sidan av kalkylen, debetsidan, hämtats från vissa egendomars bokföring, då däremot den andra sidan, kreditsidan — här skördekvantiteten — hämtats från rikets officiella statistik. Då det ju är tänkbart för att icke säga troligt, att driftutgifterna å de förra egendomarna ej utan vidare kunna betraktas som normgivande för samtliga jordbruk, synes en viss osäkerhet i kalkylens resultat här föreligga.

Kommittén föreslår vidare en utfästelse från statens sida rörande pris å de till människoföda av staten från odlarna inköpta ärtorna av 1918 års skörd, varvid anges, att såsom matärter skola betraktas ej endast vanliga gula och gröna ärter utan även s. k. soloärter. Då dessa senare ärter icke lära kunna i praktiken skiljas från andra gräarter och för övrigt flera andra slag sådana ärter hava samma värde vid direkt konsumtion såsom människoföda, synes det kunna ifrågasättas, om ej den prisgaranti, som i fråga om ärter bör från statens sida lämnas, lämpligen bör omfatta alla slag av ärter. En sådan åtgärd synes i och för sig väl motiverad av foderärternas höga och särskilt under rådande förhållanden uppskattade fodervärde.

Beträffande potatis föreslår kommittén ävenledes en utfästelse från statens sida rörande pris å de myckenheter av denna vara, som av staten inköpas från odlarna. Det synes vara tvivel underkastat, huruvida det sålunda av kommittén föreslagna sättet för den ur folknäringens synpunkt så oerhört viktiga potatisodlingens uppmuntrande kan anses tillräckligt verksamt. Särskilt de sista årens erfarenhet giver nämligen vid handen, att konsumtionen av potatis är stadd i en snabb och kraftig stegring, vadan från det allmännas sida även utomordentliga åtgärder synas böra träffas till mötande

av det ökade behovet. Även ett pris avsevärt överstigande produktionskostnaden synes väl motiverat av omständigheterna. Med hänsyn till såväl de för norra delarna av landet säregna odlingsförhållandena som vikten av att uppmuntra potatisodlingen även inom dessa områden, bör tagas under omprövning, huruvida det ej vore lämpligt redan nu så avväga inköpspriset, att detta vore högre i ovannämnda delar av landet än i övriga.

De av kommittén föreslagna minimiprisen hava ansetts böra gälla till den 1 juni året efter det, under vilket den ifrågakvarande varan skördats. Då det ur statens synpunkt är av ej ringa betydelse, att spannmålen, så länge densamma för säkerställande av folknärningen måste bringas i statens hand, så fort som möjligt efter tröskningens fullbördande avlämnas till staten, torde åtminstone i fråga om vete och råg utfästelsen rörande minimipris härå lämpligen ej böra givas gällande kraft under fullt så lång tid som föreslagits, vilken förändring också utan nämnvärd olägenhet för odlarna torde kunna vidtagas.

För övrigt har lantbruksstyrelsen, som på grund av ärendets brådskande natur ej varit i tillfälle i detalj granska det föreliggande förslaget och de kalkyler, varpå detsamma delvis grundats, ur de synpunkter ämbetsverket har att företräda intet att erinra mot förslaget.»

Byråchefen F. Egerström^o har i avgiven reservation yttrat:

»De föreslagna minimiprisen anser jag för min del icke böra fastställas. Garanti för tillräckligt höga pris för de ifrågakvarande jordbruksprodukterna finnes i allt fall genom knappheten under nuvarande förhållanden av de i förslaget omförmälda varorna, en knapphet som icke kan tänkas komma att ändra sig under den tid, som minimiprisen äro avsedda att gälla. Om dessa minimipris fastställdes, skulle de endast tjäna till att under ifrågakvarande tid ytterligare stegra prisen i den allmänna marknaden å varorna

fråga. Läger staten åter beslag på samma varor, bestämmer staten själv priset för desamma, varvid naturligtvis hänsyn måste tagas till de i allmänna marknaden gällande pris, vilka enligt vad förut anförts icke lära kunna ställa sig under de nu föreslagna minimiprisen. Utan att således medföra någon fördel för lantmännen och därigenom locka dem att verkställa önskade åtgärder till ökad produktion, kan fastställandet av dylika pris medföra anspråk från andra håll inom samhället å enahanda förmåner, vilka kunna leda till samhällsvådliga slitningar medborgare emellan.

På grund härav anser jag, att lantbruksstyrelsen bort hemställa, att förevarande framställning icke måtte föranleda någon som helst åtgärd.»

Jag har vidare att anmäla, att i en till Kungl. Maj:t ställd skrift Sveriges kemiska industrikontor hemställt om föranstaltande av skyndsamma åtgärder för befordrandet av odling av oljevaxter i största möjliga utsträckning, varvid tillgången på nödigt utsäde till kommande vår - och höstsädd i främsta rummet borde säkerställas. Industrikontorets framställning har föranletts av den inom landet för närvarande rådande knappheten på fettämnen, och det har framhållits, att allt talade för att importen av fett komme att under många år efter kriget

Reservation.

Ang. odling av oljevaxter.

bliva avsevärt hämmad. Såsom odlingsvärda oljeväxter omförmälas lin, raps, hampa och möjligen i vissa trakter solros. Under framhållande att linodlingens intressen torde bevakas av det sällskap, som bildats för främjande av linkulturen, har industrikontoret koncentrerat sin framställning till att avse rapsodlingen, vilken enligt dess utredning borde bliva lönande, förbättra jorden och tillföra landet avsevärda mängder fettämne.

I utlåtande häröver den 22 december 1917 har styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet efter hörande av föreståndaren för centralanstaltens jordbruksavdelning tillstyrkt, att åtgärder omedelbart måtte vidtagas för en ökad odling inom landet, av raps, däri inbegripet rübs, och att för detta ändamål dels en folkskrift om rapsodling måtte utgivas, dels utfästelse måtte göras att för statens räkning inlösa rapsskörden under år 1918 och några närmast följande år till pris, som kunde locka till odling av denna växtart, samt dels att frö av såväl höst- som vårraps måtte anskaffas för att tillhandahållas odlare.

Produktionskommittén har i utlåtande den 26 februari 1918 anført, att kommittén redan förut ägnat denna fråga ingående uppmärksamhet och därunder inhämtat, att inom landet finnes en rapsodling, som uppginge till 200 hektar, vilka under hösten 1917 besåts med vinterraps, vadan alltså till hösten 1918 tillgången på utsäde av denna växt borde bliva något så när tillfredsställande. Vidare finnes hos allmänna svenska utsädesaktiebolaget vid Svalöv ett mindre förråd av samma vara, vilket man strävat att i utlandet få utbytt mot vårraps, för att därigenom erhålla utsäde av sistnämnda oljeväxt. Dessutom hade kommittén genom folkhushållningskommissionens jordbruksavdelning inhämtat, att en begränsad tillgång å linfrö finnes samt för övrigt erhållit kännedom om att även mindre mängder utsäde av vitsenap finnes inom landet.

Angående åtgärder för odlingens igångsättande har kommittén hänvisat till sitt yttrande angående minimipriser, i vilket kommittén föreslagit, att odlingen måtte främjas dels därigenom, att odlarna av de respektive oljeväxterna tillförsäkrades rätt att vid statens inlösnings av skörden erhålla en viss procent, t. ex. 30 % av fröets vikt, i form av oljekakor, dels att de odlare, som uppgjorde kontrakt med vederbörande hushållningssällskap, måtte tillförsäkras tillgång till artificiella gödslingsämnen.

Kommittén hade icke funnit förhållandena lämpliga för fastställande av minimipris å produkterna av oljeväxtodlingen, men ansåge att, om maximipriser framdeles fastställdes, dessa borde bestämmas efter samma grunder, som kommittén föreslagit ifråga om minimipriser för spannmål samt så avpassade, att odlaren tillförsäkrades full ersättning.

Redan under kristidens tidigare skede befanns det nödvändigt att genom statsingripande förebygga en allt för stark stegring i prisen å de oundgängligaste livsmedlen. Med den tilltagande knappheten, som lockade till spekulation, kunde befaras, att den fria prisbildningen skulle leda till rent oskäliga pris. Och så tillkommo maximiprisen. Å andra sidan kunde det icke undgås, att dessa tvångsvis tillkomna pris skapade en osäkerhet och en misstro från jordbrukarnas sida, som kunde verka menligt på hela livsmedelsproduktionen. Det var för att undanröja en sådan osäkerhet och de skadliga verkningarna därav, som statsmakterna redan förra året för viss tid fastställde en nedre gräns, vilken prisen å de viktigare slagen av spannmål vid inköp för statens räkning icke komme att underskrida, vilka förändringar som än kunde uppstå. Statsmakterna garanterade åt odlarna vissa minimipris.

Departements-
chefen.

Vad sedan dess inträffat har enligt min uppfattning på intet sätt medfört, att en liknande åtgärd beträffande de grödor, för vilka sådd bör ske innevarande år, skulle vara i mindre grad av behovet påkallad. Snarare synes läget vara det motsatta, särskilt med hänsyn till vad produktionskommittén med full rätt framhållit angående vikten av att ge produktionen av vegetabiliska näringsämnen företräde framför produktionen av animaliska. Erfarenheten har ytterligare bestyrkt den oerhörda vikten av att jorden frambringa största möjliga mängd produkter, som kunna användas till befolkningens livsuppehälle. Bland de åtgärder, som kunna från det allmännas sida ifrågakomma för att främja uppnåendet av detta mål, synes mig en av de allra viktigaste och verksammaste vara den, som avser att lämna odlarna säkerhet för att, hur än konjunkturerna må växla och tidsläget ändra sig, de kunna vid försäljning av sin vara till staten påräkna ett pris, som beräknas fullt ut täcka produktionskostnaderna. Jag hyser därför ingen tvekan att förorda åtgärder i dylikt syfte.

Vad angår de pris, som nu skola fastställas såsom minimipris, är det

tydligt, att den allmänna prisstegring, som inträtt sedan i fjol, samt även andra inverkan omständigheter göra vissa ändringar nödvändiga i de utfästelser, som i fjol av statsmakterna godkändes. Produktionskommittén har med stöd av agronomen Nannesons beräkningar verkställt en synnerligen förtjänstfull utredning, vilken synes vara så noggrann, som med tillgängligt material nu låter sig på förhand göra. Mot kommitténs beräkningar och förslag finner jag för min del icke anledning till annan erinran än en mindre jämkning, vartill jag strax skall återkomma, utan anser förslaget väl avvägt och ägnat att godkännas.

Även om det, teoretiskt taget, skulle vara möjligt att nå en ökad produktion jämväl på den av lantbruksstyrelsen antydda vägen genom premiering av utvidgad odling av vissa de viktigaste grödorna, läser denna utväg vara förenad med så stora praktiska svårigheter, att den nu icke kan komma i betraktande, helst som något utarbetat förslag beträffande förfaringssättet därvidlag icke föreligger.

Den av lantbruksstyrelsen framhållna svårigheten att skilja tröskad vara av soloärter från dylik vara av andra foderärter synes mig böra föranleda viss jämkning i kommitténs förslag. Då tillgången på foderärter är särdeles knapp samt dessa ärter äro av stor betydelse i hushållningen, synes mig även härav kunna hämtas skäl för att den prisgaranti vid statsinköp av ärter, som kommittén föreslagit, bör utsträckas till alla slag av ärter. Jag vill framhålla, att beträffande ärterna icke någon inköpskyldighet för staten föreslagits utan allenast en utfästelse att, när staten köper ärter, för dem betala minst det angivna priset.

Vad beträffar den av lantbruksstyrelsen ifrågasatta anordningen med utfästelse va olika pris för potatis, odlad i skilda delar av landet, ansluter jag mig till kommitténs uppfattning, att, då det nu gäller bestämmande av minimipris, någon skillnad ej bör göras mellan de olika landsdelarna. Däremot torde, såsom kommittén ock framhållit, vid ett eventuellt framtida fastställande av maximipris frågan om zonpris för vissa landsdelar böra tagas under övervägande.

I fråga om utfästelsen att inköpa för statens räkning torkade potatisprodukter, potatisstärkelse och glykos, vilken utfästelse föreslagits skola gälla till den 1 juni 1919, vill jag erinra, att enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut år 1917 enahanda utfästelse lämnats för tiden intill den 1 juni 1918 samt att det tillika förklarats, att beträffande de vid med understöd av statsmedel anlagt potatistorkeri framställda

produkter inköpsutfästelsen skulle gälla för två år från den dag, då understödet av Kungl. Maj:t beviljats, varvid inköpspriset skulle årligen fastställas. Priset å nu ifrågavarande potatisprodukter skulle i varje fall fastställas av en nämnd, utsedd på sätt Kungl. Maj:t ägde föreskriva. I överensstämmelse härmed bör prissättningen även vad beträffar de produkter, som framställas av potatis av 1918 års skörd, ske genom dylik nämnd. Vad angår de med statsunderstöd anlagda potatistorkerierna, har Kungl. Maj:t förut i dag på min hemställan beslutat föreslå riksdagen medgiva, att beträffande torkeri, vartill statsbidrag beviljats under år 1917, inköpsskyldigheten måtte utsträckas till tre år från den dag, då understödet beviljades, alltså till någon dag under år 1920. För dessa torkerier kommer alltså, vid bifall till berörda förslag, inköpsskyldigheten att utsträckas längre än enligt kommitténs nu föreliggande förslag, och torde frågan om det inköpspris, som skall tillämpas efter den 1 juni 1919, böra underställas 1919 års riksdag.

Vad angår det särskilda spørsmålet beträffande odling av raps och andra oljeväxter, torde någon framställning till riksdagen om åtgärder för dessa odlingars befrämjande icke vara erforderlig. De av produktionskommittén i dess utlåtande förordade åtgärderna i dylikt syfte kunna vidtagas av Kungl. Maj:t.

Produktionskommittén har utgått ifrån, att under instundande hushållningsår den betydande prisstegring å mjöl, som skulle bliva en följd av de ökade minimipriserna å spannmål, måste till en del neutraliseras genom prisreglerande åtgärder från statens sida. Även jag har den uppfattningen, att omfattande åtgärder i dylikt syfte torde bliva nödvändiga.

I den till innevarande års riksdag avlåtna proposition nr 2 med förslag till tilläggsstat för år 1918 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på blivande proposition angående rörelsekapital för folkhushållningskommissionen, för berörda ändamål beräkna ett reservationsanslag av 75 miljoner kronor. Givet är, att vid avlåtnandet av den sålunda tillämnade propositionen kommer att tillbörligen beaktas jämväl det behov av rörelsekapital, som kan komma att förledas av nu föreslagna utfästelse angående minimipris.»

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft följande **Motioner.** inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner nämligen:

1) Nr 362 i andra kammaren av herrar *Månsson* i Hagaström och *Vennerström*, vari hemställdts,

att riksdagen ville besluta, att de priser, som skola betalas för den spannmål, som skall inköpas för statens räkning, på sätt Kungl. Maj:ts proposition nr 204 åsyftar, måtte betalas med 3 kronor och 70 öre pr 100 kilo utöver vad de danska jordbrukarna i år erhålla för sin spannmål av danska staten enligt de nu fastställda prisen.

2) Nr 23 i andra kammaren av herrar *Elisson* och *Henrikson*, vari hemställdts,

att minimipris för åren 1918 och 1919 åsättes vete kr. 35: —, råg kr. 35: — och korn kr. 30: — pr 100 kg. under i övrigt samma bestämmelser som år 1917.

3) Nr 24 i andra kammaren av herrar *Elisson* och *Henrikson*, vari hemställdts,

att minimipris för potatis för år 1918 bestämmes till kr. 8: — pr hektoliter under i övrigt samma bestämmelser som år 1917.

4) Nr 360 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Landeryd *m. fl.*, vari hemställdts,

att riksdagen måtte besluta, att utfästelse meddelas, att vid inköp före den 1 juni 1919 för statens räkning av under år 1918 skördad, väl sorterad potatis, avsedd till matpotatis, priset icke må understiga 12 kronor pr 100 kg.

5) Nr 153 i första kammaren av herr *von Essen m. fl.*, vari hemställdts om sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition, att,

dels priset å korn, odlad inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län sättes till minst 38 kronor för fullt marknadsgill vara och 40 kronor för vara av bästa kvalité,

dels ock priset å under 1918 inom nämnda län odlad matpotatis icke må understiga 12 kronor 50 öre per 100 kg.

6) Nr 359 i andra kammaren av herr *Olofsson*, vari hemställdts,

att riksdagen måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 204, att minimipriset för korn, som odlas inom de fyra nordligaste länen, nämligen inom Västernorrlands, Norr- och Västerbottens samt Jämtlands län måtte höjas till minst 36 kronor för 100 kg., samt att priset för potatis odlad inom samma område icke må understiga 14 kr. pr 100 kg.

7) Nr 370 i andra kammaren av herr *Olsson* i Rösta *m. fl.*, vari hemställdts,

dels att minimipriset inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län vid inköp för statens räkning från odlare inom landet sättes till 38 kr. pr 100 kg. för fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitéer giver ett pris av 2 kronor högre eller således minst 40 kronor;

dels att vid inköp före den första juni 1919 för statens räkning av under år 1918 skördad matpotatis priset icke må understiga 15 kronor.

8) Nr 220 i andra kammaren av herrar *Bäcklund* och *Lovén*, vari hemstälts,

att riksdagen måtte bevilja ett förslagsanslag av högst 500,000 kronor, att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, med rätt att användas under år 1918, till upplysningsverksamhet och tillhandahållande av utsäde för rapsodlingens bedrivande, och att odlare av raps garanteras ett minimipris för odlad vara jämte garanti, att staten övertager det odlade rapsfröet till detta pris, samt att odlare av raps får, till ett pris som bestämmes före odlingen, rätt att återköpa rapskakor i förhållande till den rapsfrömängd som inlevererats till staten.

9) Nr 154 i första kammaren av herr *Ericsson Aaby* och nr 361 i andra kammaren av herr *Olsson i Kullenbergstorp*, vari hemstälts,

att riksdagen måtte dels bifalla Kungl. Maj:ts i proposition nr 204 gjorda framställning, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, med beaktande av i motionerna angivna synpunkter, låta utreda, huruvida icke i vissa fall högre pris än de av staten fastställda lösningspris lämpligen skulle kunna medgivas vid inköp av vete, råg, korn och ärter, ävensom vidtaga de åtgärder, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Inseende nödvändigheten att med hänsyn till den redan förlidet år rådande livsmedelsknapphet åtgärder vidtogos, som voro ägnade att stimulera landets jordbrukare till odling i största möjliga utsträckning av de betydelsefullaste åkerbruksprodukter, medgav riksdagen samma år, att utfästelse meddelades att för statens räkning från odlare inom landet till vissa lägsta pris inköpa hos dem odlade partier vete, råg och korn. Dessa pris fastställdes beträffande vårvete, som hembjödtes staten före den 1 februari 1918, till 30 kronor för 100 kilogram, beträffande vårvete, vårråg, höstvete och höstråg, som hembjödtes före den 1 juni 1919, till 26 kronor för vårvete

Utskottet.

och höstvetete och 25 kronor för vårråg och höstråg, samt beträffande korn, som hembjödtes före den 1 juni 1918, till 23 kronor. Vidare medgav riksdagen, att utfästelse meddelades dels att för statens räkning från vederbörande tillverkare till ett i viss ordning bestämt pris inköpa vissa av potatis framställda produkter, vilket pris skulle så avpassas att odlare, av potatis kunde påräkna ett pris av 6 kronor för hektoliter potatis av närmare angiven beskaffenhet dels ock att vid inköp före viss tid av potatis av fullgod beskaffenhet priset därå ej skulle understiga 6 kronor för hektoliter.

De av Kungl. Maj:t nu föreslagna åtgärderna, vilka grunda sig på ett av den s. k. produktionskommittén den 24 februari 1918 avgivet förslag, skilja sig från de ovan nämnda av statsmakterna förlidet år beslutade, dels däri att minimiprisen å ovan angivna spannmålssorter skulle fastställas till väsentligt högre belopp eller, beroende på varans kvalitet, för vete till 39—41 kronor, för råg till 38—40 kronor och för korn till 33—35 kronor, dels däri att priset på de av potatis framställda produkterna skulle så avpassas, att potatisens odlare kunde påräkna ett pris av 8 kronor 50 öre för 100 kg. räknat och priset å matpotatis bestämmas till 10 kronor 50 öre för 100 kg., dels ock däri att desamma skulle omfatta jämväl utfästelse att vid inköp för statens räkning under vissa förutsättningar av arter priset härå ej finge understiga visst angivet belopp.

De alltjämt ökade svårigheterna med avseende å vår folkförsörjning synas utskottet oförtydligt giva vid handen, att åtgärder av ovan angivet slag nu i än högre grad äro av behovet påkallade. Härom torde heller icke råda några delade meningar. Även därom att på sätt Kungl. Maj:t föreslagit staten nu bör jämväl ikläda sig förbindelse att vid inköp före viss angiven tid för statens räkning av arter betala ett pris, som icke må understiga visst belopp, synas alla vara ense. Beträffande däremot de av Kungl. Maj:t föreslagna prisens belopp hava i flera fall olika meningar gjort sig gällande.

Sålunda har beträffande priset å vete, råg och korn i den av herrar Månsson och Vennerström väckta motionen åberopats de i Danmark för innevarande år gällande minimipris för vete och råg 26 kronor samt för korn 23 kronor, och anse motionärerna, att för vårt lands vidkommande det vore tillräckligt, om ifrågavarande produkter åsättas pris, som med skyddstullens belopp eller 3 kronor 70 öre överstiger de i Danmark gällande. I herrar Elissons och Henriksons motioner föreslås åter, att minimiprisen å nämnda produkter för åren 1918 och 1919 bestämmas för vete och råg till 35 kronor samt för korn till 30 kronor för 100 kilogram under i övrigt samma bestämmelser, som faställdes år 1917.

Beträffande priset å potatis, avsedd till matpotatis, göres i den av herr Nilsson m. fl. väckta motionen gällande, att de i statsrådsprotokollet åberopade produktionskostnader för odling av potatis beräknats till alltför låga belopp särskilt i betraktande av de under mindre gynnsamma förhållanden bedrivna jordbruken. Vidare framhålla motionärerna, att hänsyn vid fastställande av nu ifrågavarande pris jämväl borde tagas till den omständigheten, att ett för lågt potatispris lätt kan av olika i motionen angivna orsaker medföra en utökning av exempelvis annan rotfruktsodling på potatisodlingens bekostnad, och komma motionärerna till den slutsatsen, att statens pris å potatis, avsedd till matpotatis, bör beträffande landet i dess helhet fastställas till lägst 12 kronor för 100 kilogram i stället för såsom Kungl. Maj:t föreslagit till 10 kronor 50 öre. I såväl den av herr von Essen m. fl. som i den av herr Olofsson väckta motionen ävensom i herr Olssons i Rösta m. fl. motion framhållas de på grund av flera samverkande omständigheter i åtskilliga avseenden väsentligt ogynnsammare förhållanden, under vilka sädes- och potatisodlingen måste bedrivas i de fyra nordligaste länen i jämförelse med det övriga landet, och föreslås med hänsyn härtill i samtliga dessa motioner, att för nämnda landsdelars vidkommande måtte fastställas vissa högre inlösningspris å korn och matpotatis. Under det att såväl herr von Essen m. fl. som herr Olsson i Rösta m. fl. beträffande korn påyrka ett pris av 38—40 kronor, anse de förstnämnda motionärerna, att priset å matpotatis icke bör understiga 12 kr 50 öre för 100 kilogram och herr Olsson i Rösta m. fl. att samma pris bör bestämmas till lägst 15 kronor. Herr Olofsson åter håller före, att inlösningspriset å korn bör fastställas till minst 36 kronor och å potatis till minst 14 kronor för 100 kilogram.¹

Utskottet är av den uppfattningen, att särskilt den sedan förliket år inträdda allmänna prisstegringen nödvändiggör en rätt så väsentlig höjning av de då fastställda minimiprisen, om nämligen det med dem avsedda målet, en tillräcklig ökning i produktionen, skall kunna vinnas och med hänsyn till de av produktionskommittén verkställda, i statsrådsprotokollet åberopade produktionskostnadsberäkningarna, vilka finnas såsom bilaga fogade vid detta utlåtande, anser utskottet icke tillrädligt att fastställa nu ifrågavarande minimipris till lägre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit, vadan utskottet sålunda icke kan biträda de motionsvis gjorda framställningarna i sådant avseende.

Rörande härefter det i vissa motioner framställda förslaget att för de fyra nordligaste länen fastställa vissa högre pris å korn och matpotatis,

vill utskottet icke förneka, att vissa skäl tala för ett sådant förfarings-sätt. Det torde nämligen ingalunda kunna bestridas, att produktionskostnaderna därstädes i betraktande av de ogynnsamma förhållanden, under vilka jordbruket särskilt i dessa delar av vårt land har att arbeta, måste ställa sig högre än i södra och mellersta Sverige. Ej heller torde böra förbises de vid tillförsel söderifrån tillkommande höga fraktkostnader. Då utskottet det oaktat icke kan biträda förslaget om olika inlösningspris för särskilda trakter av landet, beror det huvudsakligen därpå, att utskottet anser, att genomförandet av ett sådant system skulle icke minst ur kontrollsynpunkt medföra alltför stora praktiska svårigheter. Med hänsyn emellertid till angelägenheten att *varje* landsdels berättigade intresse uti nu ifrågasvarande avseende varder vederbörligen tillgodosett vill utskottet uttala önskvärldheten därav, att vid eventuellt bestämmande av maximipris å ifrågasvarande produkter vederbörlig hänsyn tages till förhållandena i olika delar av landet med avseende å produktionskostnader, fraktkostnader, skördens storlek m. m., så att högre maximipris åsättas de i nämnda avseende sämre ställda landsdelar. Vad nu speciellt kornet beträffar, synes någon anledning att frångå Kungl. Maj:ts förslag icke heller föreligga av den anledningen, att enligt vad statsrådsprotokollet ger vid handen produktionskommittén i sitt förslag räknat med den högre kostnad, som kornodlingen i Norrland betingar. Rörande åter priset å potatis, avsedd till matpotatis håller utskottet före, att vad framför allt Norrland beträffar det av Kungl. Maj:t föreslagna priset måste anses väl lågt för att vara ägnat att i önskvärd utsträckning främja odlingen av detta vårt ur folkförsörjningssynpunkt viktiga näringsmedel. Det synes med hänsyn härtill välbetänkt, att en höjning sker i det sålunda föreslagna potatispriset. Det av herr Nilsson i sådant avseende ifrågasatta beloppet av 12 kronor anser utskottet skäligt. I överensstämmelse med vad utskottet här ovan anfört torde detta pris icke böra gälla allenast de fyra nordligaste länen utan för landet i dess helhet. Utskottet tvekar så mycket mindre att föreslå en sådan höjning, som statens risk därigenom icke ökas. Det är nämligen att märka, att det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget, i vad det avser potatis av nu ifrågasvarande slag icke innebär någon inlösningskyldighet från statens sida, utan endast en förbindelse att *därest* staten verkställer inköp betala varan till fastställt lägsta pris.

Vad härefter angår den av herrar Bäcklund och Lovén väckta motionen framhålls däri, hurusom i betraktande av den för närvarande rådande

fullständiga bristen å fettämnen, det torde vara ett allmänt intresse, att odling av raps igångsättes, varav kan erhållas icke blott foderkakor utan jämväl riklig avkastning i form av oljor, och föreslå motionärerna för främjande av sådan odling dels anvisande av ett anslag å 500,000 kronor för upplysningsverksamhet och tillhandahållande av utsäde, dels statens garanterande av minimipris för odlad vara dels ock att odlare av raps må erhålla rätt att till pris, som bestämmes före odlingen, återköpa rapskakor i förhållande till den rapsfrömängd, som inlevererats till staten.

I anledning härav vill utskottet erinra därom, att produktionskommittén i sitt i det föregående omförmälda förslag jämväl beaktat den nu föreliggande frågan. Kommittén har nämligen däri föreslagit, att odlingen av icke blott raps utan jämväl andra oljeväxter måtte främjas dels därigenom, att odlarna av de respektive oljeväxterna tillförsäkrades rätt att vid statens inlösning av skörden erhålla en viss procent, exempelvis 30 % av fröets vikt, i form av oljekakor, dels att de odlare, som uppgjorde kontrakt med vederbörande hushållningssällskap, måtte tillförsäkras tillgång till artificiella gödslingsämnen. Däremot har kommittén icke funnit förhållandena lämpliga för fastställande av minimipris å produkterna av oljeväxtodlingen, men ansett, att, om maximipriser framdeles fastställdes, dessa borde bestämmas efter samma grunder, som kommittén föreslagit ifråga om minimipriser för spannmål, samt så avpassade, att odlaren tillförsäkrades full ersättning.

Jämväl utskottet är av den uppfattningen, att åtgärder i av produktionskommittén antydd riktning böra komma till stånd. Då emellertid såsom departementschefen också i berörda statsrådsprotokoll framhållit sådana åtgärder kunna vidtagas av Kungl. Maj:t utan riksdagens medverkan, torde någon särskild åtgärd i anledning av den nu ifrågavarande motionen icke påkallas från riksdagens sida.

Rörande slutligen de av herr Ericsson och herr Olsson i Kullenbergs-torp väckta motionerna så gå de båda ut därpå, att statens inlösningspris ifråga om vete, råg, korn och ärter skulle fastställas till visst högre belopp för den kvantitet spannmål, som per arealenhet erhöles utöver därå beräknad normalkorsd, detta i avsikt att särskilt uppmuntra det välskötta och intensivt bedrivna jordbruket till gagn för produktionen.

Utskottet vill icke bestrida, att en sådan anordning under vissa förhållanden kan ha sitt berättigande. Med hänsyn emellertid särskilt till de enligt utskottets förmenande otvivelaktigt mycket stora praktiska svårig-

heter, (arealinventering, kontrollering, skördeuppskattning m. m.), som skulle möta vid realiserandet av förslaget ifråga, och i betraktande jämväl av de sannolikt betydande ytterligare kostnader, som därav skulle förorsakas statsverket, kan utskottet icke biträda motionerna.

Kungl. Maj:ts förevarande framställning i övrigt föranleder icke någon utskottets erinran. Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

1) att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning och de av herr Nilsson, av herr von Essen m. fl., av herr Olofsson och herr Olsson i Rösta m. fl. väckta motioner medgiva, att utfästelse meddelas

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem åren 1918 och 1919 skördade partier vete, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1920, till ett pris av minst 39 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre eller således minst 41 kronor;

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem åren 1918 och 1919 skördade partier råg, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1920, till ett pris av minst 38 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre eller således minst 40 kronor;

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem år 1918 skördade partier korn, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1919, till ett pris av minst 33 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet giver ett pris 2 kronor högre eller således minst 35 kronor;

dels att vid inköp före den 1 juni 1919 för statens räkning av under år 1918 skördade ärter priset icke må understiga 55 kronor per 100 kg.;

dels att vid inköp före den 1 juni 1919 för statens räkning av under år 1918 skördad, väl sorterad potatis, avsedd till matpotatis, priset icke må understiga 12 kronor per 100 kg.;

dels ock att för statens räkning från vederbörande tillverkare inköpa de partier torkade potatisprodukter, potatisstärkelse och glykos, som tillverkats av potatis av 1918 års skörd och till staten hembjudas före den 1 juni 1919, till pris, som fastställs av en nämnd, utsedd på sätt Kungl. Maj:t må äga föreskriva, och vilket pris så avpassas, att potatisens odlare kunna påräkna ett pris av 8 kronor 50 öre per 100 kg. potatis med 18 % stärkelsehalt;

skolande samtliga utfästelser avse leverans fritt banvagn eller fritt ombord vid den järnvägsstation eller hamn, som är närmast odlingsorten, samt å tid, som av staten närmare bestämmes;

2) att de av herr von Essen m. fl., av herr Olofsson och av herr Olsson i Rösta m. fl. väckta motioner, i vad de icke blivit besvarade genom vad utskottet här ovan anfört, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) att den av herrar Bäcklund och Lovén väckta motionen icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

4) att riksdagen må avslå de av herrar Månsson och Vennerström, av herrar Elisson och Henriksson samt av herr Ericsson och av herr Olsson i Kullenbergstorp väckta motionerna.

Stockholm den 22 april 1918.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: Hrr greve Hamilton, Paulson, Holmquist, Fahlén, Hellström, greve Wachtmeister, Nilsson i Tänga,* Sjöblom, Johansson, Nilsson i Landeryd, Lundström, Sävström, friherre Hermelin, Vasseur, Magnusson, Flognfält, och Olsson.

*Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

av herr *Sjöblom*, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag,

av herrar *Nilsson* i Tånga, *Johansson* i Uppmälby, *Sävström*,
Magnusson och *Flognfält*, som anfört följande:

Då vi vid behandlingen inom utskottet av Kungl. Maj:ts förslag om utfästelse för staten att för dess räkning och till fastställda priser inköpa inom landet skördade partier av vete, råg och korn, potatis etc. ansett oss böra biträda Kungl. Maj:ts förslag, har det skett under känsla av ansvar för vår folkförsörjning. Det isolerade läge, vari landet befinner sig, och hänvisat till självförsörjning påkallar nationens samfällade krafter för ökad produktion av livsmedel. Ett verksamt medel att trygga produktionen av åkerbruksprodukter är otvivelaktigt ett *statligt* garanterat lägsta pris å dessa produkter så avpassat, att odlare även under *ogynnsamma* förhållanden har garanti för att odlingskostnaderna täckas och skälig vinst erhålles. De i sådant syfte föreslagna minimipriserna synas oss emellertid vara onödigt höga och under förutsättning av en god skörd ägnade att tillföra producenterna avsevärda vinster.

En närmare granskning av de produktionskostnadskalkyler, varpå de föreslagna minimipriserna äro byggda, synes i vissa fall vara synnerligen höga. I förhållande till de beräknade produktionskostnader, som lågo till grund för fjolårets minimipriser, är stegringen högst avsevärd och uppgår för skånska egendomar till 135 och för mellersta Sverige till 173 kronor pr hektar ifråga om veteodlingen. Mot vissa kostnadskalkyler kunna göras berättigade anmärkningar: årskostnaden för statdräng synes allt för högt beräknad, vilket även är fallet beträffande kostnaden för arbetshäst, det beräknade värdet å kreatursgödseln synes vara mer än lovligt approximativt. Vissa kostnadskalkyler undandraga sig bedömande exempelvis »allmänna omkostnader», underhåll av grundförbättringar, byggnadsunderhåll o. s. v. Helhetsintrycket är att kostnadskalkylerna lagts i översta kanten. Ett något lägre pris än det av Kungl. Maj:t föreslagna vore fullt försvarligt,

men ha vi icke ansett oss böra framställa ett dylikt yrkande under förhoppning, att dessa höga priser må förpliktiga lantmännen att i känsla av statsmaktens kraftiga stöd, så långt på dem beror, trygga landets försörjning. Det svåra läge, vari vår folkförsörjning befinner sig, ställer krav och ansvar på dem, som förfoga över produktionsmedlen. Däremot ha vi icke kunnat biträda utskottets förslag om höjning av minimipriset å potatis från av Kungl. Maj:t föreslagna kronor 10: 50 till kronor 12. Denna höjning är fullkomligt omotiverad och utgör ett avsteg från den princip, som legat till grund för prispolitiken: att produktionskostnaderna skola vara det underlag, varpå de statligt garanterade minimipriserna byggas, och att priserna å de olika produkterna stå i riktig relation till varandra. Någon rimlig anledning till avvikelse från denna princip har så mycket mindre förelegat, som de föreslagna minimipriserna — beträffande potatis i väsentligt högre grad än övriga produkter — mer än väl täcka kostnaderna även för de odlare, som arbeta under ogynnsamma förhållanden. Som stimulans för ökad odling torde höjningen vara utan all betydelse, då efterfrågan å utsädespotatis hittills synes ha varit större än tillgången. Vad som vinnes är en ytterligare belastning av trycket på de av dyrtiden hårt prässade fattiga klasserna, för vilka potatis är en nödvändighetsvara. Under förutsättning av att samma organisation för reglering av potatishandeln kommer att tillämpas för innevarande års skörd, som ifråga om fjolårets maximipris med stigande skala, grosshandels- och minuthandelsprovision och fraktkostnader, torde *genomsnittspriset* komma att överstiga 20 öre pr kg. Redan med nu gällande lägre maximipris har i vissa fall minuthandelspriset — fullt legitimt — varit uppe i 22 öre pr kg. För prissättning under kristiden av livsmedel kunna följande grunder åberopas:

- 1) näringsvärde;
- 2) produktionskostnaden; samt
- 3) under vanliga förhållande gällande pris.

Beträffande potatis är i dessa avseenden följande att anföra:

- 1) *Potatisens näringsvärde* i förhållande till andra livsmedel

	100 kg. innehållande kalorier	foderenheter
Potatis	79100	25
Vete och råg	312000	100
Korn	300000	100
Havre	261000	83
Sockerbetor	63400	22
Kålrötter	31000	10

Från denna synpunkt borde potatisens pris sättas till $\frac{1}{4}$ av kornets eller högst $\frac{1}{4}$ av vetepriset och $2\frac{1}{2}$ gånger högre än kålrötters pris. Detta är närmast beräknat för potatis med 18 proc. stärkelsehalt, matpotatis håller i regel mindre stärkelse, men dess värde som födoämne höjes genom dess större smaklighet. Skulle priset på vete och råg bli 40 öre pr kg., borde matpotatispriset bli högst 10 kronor, men om minimipris å potatis även omfattar fabriks- och foderpotatis, bör potatisens pris snarare sättas i förhållande till kornets och sålunda, om dettas minimipris blir 35 öre kg., ej sättas högre än till 8,75 kr. för 100 kg. Mot ett sockerbetspris av kr. 5,40 svarar ett potatispris av kr. 6,16.

2) Produktionskostnad pr 100 kg.

	Potatis kr.	Sockerbeter kr.	Kålrötter kr.	Vete kr.	Korn kr.
Enligt prof. Dannfelt och Hansson 1917	3.45—5.01		1.04—1.51	19.00—23.00	12.00—13.00
Produktionskommittén 1918	8.01—8.73			36.00—38.03	29.74—27.58
Sockerbetskommittén		4.56—4.70			

3) Marknadspriserna ha under senare år före kriget varit pr 100 kg.

Potatis	
Enligt socialstyrelsen	
Stockholm 1914	8.80
Kristianstad	7.10
Östersund	5.70
Luleå	9.40
Kiruna	10.90

Att bestämma ett högre pris för Norrland på grund av högre produktionskostnader förefaller rätt egendomligt, då inköp i Norrland huvudsakligen torde ske i Jämtland, där produktionskostnaderna icke torde vara högre än i övriga trakter av landet.

Ett pris redan av 10 kr. höjer det av riksdagen garanterade priset å stärkelse och potatisflingor så mycket, att en prisreglering av dessa produkter måste ske till närmare överensstämmelse med pris å sädesmjöl. Potatisflingepriset blir 74 öre vid potatispris av 10 kronor och 83 öre vid potatispris av 12 kr. Som härav framgår skulle ett pris över 10 kr. pr 100 kg. potatis

a) vara högre än som motsvarar föreslagna minimipris å andra livsmedel och fodervaror i förhållande till deras näringsvärde;

b) överstiga de högsta beräknade produktionskostnader i alla delar av landet;

c) icke vara motiverat av några högre produktionskostnader i Norrland;

d) på ett betänkligt sätt kunna inverka på annan odling — sockerbetsodling och sädesodling;

e) medföra betydliga kostnader för staten ej blott genom det högre inköpspriset för den potatis staten köper utan också för prisreglering av stärkelse och torr potatis. Om potatisflingorna bli 30,000 ton, skulle stegringen av potatispriset från 10 till 12 kr. medföra en ökning i kostnaden för flingor med 2,700,000 kronor.

Vidare kunna vi icke underlåta att som vår mening uttala, att man icke får slå sig till ro med blott och bart statligt garanterade minimipriser. Allt för litet synes vara gjort för lantbrukets förseende med konstgödselmedel. Den inhemska tillverkningen av fosforsyrehaltiga gödningsämnen, varav råmateriel finnes inom landet, är beklagligt liten, och tillgången på exempelvis kalkkväve torde icke heller behövt vara så ringa som vad fallet är. I de förut nämnda kostnadskalkylerna finnas några siffror, om vilka kan sägas att »de tala». Försök hava ådagalagt att en konstgödsling av 100 kg. chilesalp., 200 kg. superfosfat och 100 kg. kali gett en skördeökning av 300 kg. kärna och 500 kg. halm pr hektar.

Ävenledes vilja vi fästa uppmärksamhet på att de vissa foderämnen åsatta priserna icke böra läggas till grund för en eventuell prissättning av smör och mjölk etc. Ett pris å hö av 20 öre pr kg. står icke i rimligt förhållande till dess produktionsvärde. En medelskörd av 3,000 kg. hö pr hektar ställer höets produktionsvärde mellan 10 å 13 öre pr kg. Det nu gällande maximipriset å smör är byggt på ett höpris av 11 öre pr kg.

Med godkännande av de föreslagna minimipriserna följer som ofrånkomlig konsekvens en arbetslön, som står i överensstämmelse med produktionskostnadskalkylerna för mänsklig arbetskraft, av produktionskommittén beräknad till kr. 5,50 pr dag. Den avgjort gynnsammare ställning till staten som lantmannen intager i jämförelse med arbetaren gör det till en hederssak för lantmannen, att den som med honom delar dagens arbete och tunga erhåller sin rättmätiga andel. Vi instämma till fullo i vad kommittén yttrat. För att jordbruket skall kunna med större framgång konkurrera med andra näringsgrenar om goda arbetskrafter och genom intensivare drift öka produktionen, är det därför av stor betydelse att de i jordbruket sysselsatta arbetarna bliva väl avlönade.

I likhet med Kungl. Maj:t anse vi det självfallet, att den av de höjda minimipriserna föranledda prisstegring i mjöl måste bli föremål för prisreglering från statens sida. Under framhållande av dessa synpunkter hemställa vi om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

av herrar *Fahlén, Hellström, Nilsson* i Landeryd och *Lundström*,
som anfört följande:

Förslaget att sätta minimipris på 1918 års skördeprodukter avser att åstadkomma en ökad produktion genom att garantera odlarna ett sådant pris för deras produkter, att detsamma även under ogynnsammare odlingsförhållanden kan beräknas fullt täcka produktionskostnaderna. För Norrland har produktionskommittén icke haft tillgång till nödiga primärsiffror för att kunna verkställa några produktionsberäkningar för denna landsända. Då kommittén emellertid ansett sig, särskilt vad angår kornet, böra taga hänsyn även till Norrland, där kornet är det förnämsta utsädet, har minimipriset för korn satts något högre än som betingats av hänsynen till resultatet av den verkställda produktionsberäkningen för mellan-Sverige. Därigenom har man ansett, att Norrlands intressen på detta område blivit nog tillgodosedda.

Av en utav Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott föranstaltad produktionsberäkning, som efter propositionens avgivande ingått till Kungl. Maj:t och som av Kungl. Maj:t överlämnats till jordbruksutskottet, framgår det emellertid, att produktionskostnaden för korn, odlat inom Västernorrlands län för instundande produktionsperiod beräknats till 41: 20 kronor per 100 kg. Då det för landet i sin helhet föreslagna minimipriset endast uppgår till 33—35 kronor, så är det tydligt, att detta senare pris icke kan åtminstone vad Västernorrlands län angår, vara ägnat att fylla det med minimiprissättningen avsedda syftet.

Det är för övrigt ett allmänt känt förhållande, att produktionskostnaderna för såväl korn som potatis på grund av många samverkande omständigheter ställa sig högre i Norrland än i det övriga landet. Att odlingen av dessa skördeprodukter ändå under vissa omständigheter betalar sig, sammanhänger med det likaledes allmänt kända förhållandet, att större delar av Norrland — och särskilt gäller detta de fyra nordligaste länen — i stort sett utgör ett underskottsområde, till vilket jordbruksprodukter i

stor utsträckning måste tillföras ifrån de övriga delarna av landet. För de i de södra delarne av landet producerade jordbruksalstren tillkomma således fraktkostnaderna, vilket naturligtvis gynnar Norrlands egen produktion. Genom det nu föreliggande förslaget till minimipris, som satts lika för hela landet, skulle denna fördel för den norrländska produktionen bortfalla. För tillgodoseende av den kortransonerade industribefolkningens brödsädesbehov räcker icke Norrlands egen produktion, utan betydliga kvantiteter måste tillföras ifrån landets sydligare delar. Fraktkostnaderna till Norrland hava alltid varit höga, och under nuvarande exceptionella förhållanden äro de som bekant oerhört uppdrivna. Genom att nu bestämma samma minimipris för underskottsområdet Norrland som för landets överskottsområden, kommer man i den situationen vid en eventuell statsinlösen av skördeprodukterna, att samma jordbruksprodukter på konsumtionsorten i Norrland betinga ett långt högre pris, om de äro producerade i södra Sverige, än om de äro producerade på orten. Det är utan vidare klart, att ett sådant förhållande ej kan vara ägnat att uppmuntra produktionen i Norrland. Och dock måste det, med hänsyn till den stora industribefolkning, som vi numera hava i Norrland, och med hänsyn till angelägenheten av att den redan förut hårt ansträngda järnvägstrafiken ej må bli mer än nödigt ansträngd med livsmedelstransporter från syd-Sverige upp till Norrland, anses synnerligen önskvärt, att statens minimiprissättning blir sådan, att den även i Norrland kan uppmuntra i st. f. att motarbeta produktionsintresset.

För det målets vinnande hava vi ansett det vara nödvändigt, att minimiprisen för korn och potatis, som i detta avseende äro Norrlands viktigaste kulturväxter, åtminstone i de fyra nordligaste länen sättes något högre än i det övriga landet.

Ifrån kontrollsynpunkt kunna inga bärande invändningar göras emot en sådan lösning av frågan, då det här icke gäller att sätta priset på i allmänna handeln förekommande varor, utan på varor, som skola för statens räkning uppköpas direkt hos själva odlaren. Redan på grund av de för närvarande rådande höga fraktkostnaderna och på grund av den ringa prisförhöjning, som av de norrländska motionärerna föreslagits för de inom Norrland framställda skördeprodukterna, är varje missbruk av den olika prissättningen helt enkelt uteslutet.

På grund härav få vi hemställa

1) att riksdagen må etc. (= utskottet)

dels (= utskottet)

dels (= »)

dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem för år 1918 skördade partier korn, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1919, till ett pris, som för korn, odlat inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län, sättes till minst 36 kronor per 100 kg. och för korn, odlat inom övriga delar av landet, till minst 33 kronor per 100 kg. fullt marknadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalité giver ett pris 2 kronor högre eller således minst 38, resp. 35 kronor;

dels (= utskottet)

dels att vid inköp före den 1 juni 1919 för statens räkning av under år 1918 skördad, väl sorterad potatis, avsedd till matpotatis, priset icke må understiga för potatis, odlad inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län, 14 kronor per 100 kg. och för potatis, odlad inom övriga delar av landet, 12 kronor per 100 kg.;

dels ock (= utskottet)

2) (= utskottet)

3) (= »)

4) (= »).

av friherre *Hermelin* mot vissa delar av utskottets motivering
samt

av herr *Olsson* i Kullenbergstorp.

Bilaga.

Beräkningar över de antagliga produktionskostnaderna å spannmål och potatis år 1918.

Såsom underlag för föreliggande, på uppdrag av produktionskommittén utförda produktionskostnadsberäkningar, har använts dels vid landets bokföringsföreningar, framför allt vid föreningen i Malmöhus län, vunna erfarenheter dels andra från olika håll insamlade uppgifter. Materialet från bokföringsföreningarna är delvis publicerat i Räkenskapsresultat från svenska jordbruk 1914—1915¹⁾ (här citerat Räkenskapsresultat), men ha även resultat från följande bokföringsår, i den mån sådana föreligga i bearbetat men ännu icke publicerat skick, kommit till användning. Övriga i beräkningarna använda källor angivas i det följande särskilt för varje uppgift.

Ursprungligen avsågs att utföra särskilda kostnadsberäkningar för följande produktionsområden:

Skåne,

Svealand och Götaland med undantag av Skåne — här nedan betecknat Mellan-Sverige — samt

Norrland.

Då det emellertid visat sig omöjligt att från Norrland erhålla användbart material, ha särskilda beräkningar för detta område ej kunnat utföras. I en särskild kalkyl har dock försök gjorts att fastställa vilket inflytande, som de i Norrland rådande högre kostnaderna för mänsklig arbetskraft kunna tänkas utöva på produktionskostnaderna å korn och potatis i detta produktionsområde.

Vid kalkylerna har vidare räknats med tvenne alternativ med hänsyn till produktionens storlek:

A. Antaglig medelskörd utan konstgödsling.

B. Antaglig medelskörd vid full konstgödsling.

Dessutom har även försök gjorts att belysa produktionskostnadernas storlek under förhållanden ogynnsammare än medeltalet.

Produktionskostnadsberäkningarnas slutresultat äro sammanförda i huvudtabellerna 1 och 2. En kort redogörelse för underlag och beräkningsmetoder för samtliga i huvudtabellerna upptagna poster lämnas i det följande.

¹⁾ Meddelande från Kungl. Lantbruksstyrelsen Nr 201.

Utsäde.

Den beräknade utsädesmängden framgår av följande översikt.

	Utsädesmängd per har.	å pris.
Vete	230 kg.	33.00 kr.
Råg	200 »	33.00 »
Korn	180 »	28.00 »
Havre	180 »	25.00 »
Ärter	250 »	61.00 »
Potatis	2,000 »	10.50 »

Priset å utsädespannmålen har beräknats till 1 kr. per dt. över högsta av staten betalade inköpspris för varan i fråga.

Kreatursgödsel.

Kreatursgödselns värdesättning är ett av de svåraste problem, som möta vid produktionskostnadsberäkningar inom jordbruket. Då jordbruket i regel samtidigt är producent och konsument av kreatursgödsel, inverkar ett högre eller lägre pris å denna visserligen icke på slutresultatet av lantushållningen i dess helhet, men desto mera inverkar denna prissättning på de beräknade produktionskostnaderna och den beräknade räntabiliteten av lantushållningens olika produktionsgrenar. Ett högt pris på kreatursgödsel sänker sålunda det beräknade produktionspriset på mjölk, fläsk och andra animala produkter, men höjer produktionskostnaderna å växtodlingens alster, ett lågt pris å kreatursgödsel verkar tvärtom. Det hela är alltså ett fördelningsproblem.

Då det vid de produktionskostnadsberäkningar, som lagts till grund för statens maximiprissättning å husdjursskötselns produkter, emellertid hittills räknats med ett värde per ton kreatursgödsel i ladugården av 10 kr., så har det ansetts lämpligt vid här föreliggande beräkningar använda samma pris. Växtproduktionen blir nämligen härigenom debiterad precis samma belopp, som djurskötseln vid ovannämnda kalkyler blivit krediterad. Några vägande skäl för en ändring av denna värdesättning av kreatursgödseln torde icke heller förefinnas.

Då emellertid priset 10 kr. per ton avser kreatursgödselns värde i ladugården, har för strö, för gödselns vård i gödselstaden, för amortering, förräntning och underhåll av gödselstäder och urinbrunnar räknats med ett tillägg av 1 kr. per ton. Kostnaderna för gödselns transport, spridning och nedplöjning äro däremot fördelade på odlingarna direkt och ingå alltså i de beräknade arbetskostnaderna för varje odling.

Vid beräkning av gödselmängden har i tabell 1 djurantalet enligt kreatursräkningen 1917 lagts till grund. Vid uppskattningen av per djur och år producerad gödsel har hänsyn tagits till den på grund av foderbristen minskade utfodringen. Därjämte har även reduktion företagits, såsom av tabellen närmare framgår, för den minskning av djurstocken, som under slutet av 1917 pågått.

Enär större delen av den gödsel, som konsumeras av 1918 års grödor, producerats redan föregående år, kan en större reduktion än den i tabellen företagna, som beräknats motsvara $\frac{1}{3}$ av utgallringarna 1917, icke anses berättigad. Vid beräkningen av gödselmängden per djur har även skillnaden i kreaturens storlek och foderförbrukning i de båda områdena uppmärksammats.

Tabell 1. Kreaturgödselproduktionens storlek.

Djurslag.	Skåne.			Mellan-Sverige.		
	Antal djur.	Ton per år.	Produktion i tusén ton.	Antal djur.	Ton per år.	Produktion i tusén ton.
Hästar öfver 4 år	92,322	4.5	415	351,989	4.0	1,408
Unghästar	37,639	2.5	94 509	138,330	2.5	346 1,754
Vuxna nötkreatur.	208,066	9.0	1,873	1,378,295	7.5	10,350
Ungnöt	166,976	4.5	751 2,624	795,706	4.0	3,183 13,533
Får, vuxna.	44,226	0.4	— 18	456,293	0.4	— 183
Svin.	114,066	1.6	183	214,952	1.6	344
Grisar	191,079	0.8	153 336	449,540	0.8	360 704
Summa			3,487			16,174
Avgår: nötgödsel	5 %		131	5 %		677
» svingödsel	15 %		50 181	15 %		106 783
Summa kreaturgödsel			3,306			15,891
Per 100 har åker, ton gödsel			560			570

Av tabell 1 framgår, att den disponibla gödselmängden per 100 har åker beräknats till i Skåne 560 och i Mellan-Sverige 570 ton.

I tabell 2 har värdet av denna gödselmängd fördelats mellan de olika grödorna. Därvid har den beväxta åkerns användning inom de båda produktionsområdena lagts till grund. Det kreaturgödselvärdet, som påförts varje odling, har uppskattats på grundval av de olika skördarnas innehåll av växtnäringsämne, alltså efter den mängd växtnäring, som med de beräknade medelskördarna bortförs från jorden. Hänsyn har emellertid även tagits till vilka grödor, som i regel direkt tillförs kreaturgödsel, vilka grödor påförts en i förhållande till den förbrukade växtnäringsmängden något högre gödselkostnad.

Tabell 2. Kreaturgödselkostnadens fördelning mellan odlingarna.

Skåne.		
Beräknat gödselvärdet per 100 har:		560 ton à kr. 11 = Kr. 6,160
Odling: Höstsäd	18 har à 95	1,710
Vårsäd	31 » » 60	1,860
Potatis	6 » » 80	480
Rotfrukter	10 » » 100	1,000
Vall, grönfoder	28 » » 40	1,120 » 6,170

Mellan-Sverige.

Beräknat gödselvärde per 100 har:	570 ton à kr 11 = Kr. 6,270
Odling: Höstsäd 15 har à 120	> 1,800
Vårsäd 34 » » 60	> 2,040
Potatis 4 » » 100	> 400
Rotfrukter 2 » » 120	> 240
Vall, grönfoder 33 » » 55	> <u>1,815</u> > 6,295

Enligt denna gödsel fördelning komma i Skåne höstsäd och rotfrukter, vilka i regel direkt tillföras kreatursgödsel, att debiteras i runt tal 50 % av hela gödselkostnaden, vårsäden 30 % och vall och grönfoder 20 %. I Mellan-Sverige med dess mindre omfattande odling av höstsäd och rotfrukter bli motsvarande siffror resp. 40: 30: 30.

Av tabellen framgår, att gödselkostnaden per har blir högre i Mellan-Sverige än Skåne. Detta sammanhänger med att den beväxta delen av åkern i det förra området utgör endast 88 %, i det senare däremot 93 % av hela åkerarealen. När kreatursgödselkostnaden per 100 har åker, som ju dessutom är något större i Mellan-Sverige — 6,270 kr. mot 6,160 — fördelas på den beväxta arealen, blir denna kostnad därför störst i Mellan-Sverige.

Med hänsyn till att de olika slagen av höstsäd och vårsäd lämna högst olika hektarskörd — i Skåne t. ex. vete 22 dt. per har, råg endast 17, i Mellan-Sverige vete 17 dt. och råg 15 dt. — ha vissa korrigeringar företagits beträffande gödselkostnadernas fördelning inom grupperna höstsäd och vårsäd. Sålunda ha för vete gödselkostnaderna höjts i Skåne med 15 %, i Mellan-Sverige med 5 % utöver höstsädens medeltal. Rågens andel har på motsvarande sätt sänkts med resp. 10 och 5 %. Av samma anledning har även kornets andel av gödselkostnaden höjts utöver medeltalet för vårsäd i Skåne med 10 %, och havrens andel sänkts med 5 %. För kornet i Mellan-Sverige — vilket i motsats till havre i regel odlas direkt efter gödslad förfrukt, t. ex. rotfrukter — har gödselkostnaden höjts med 20 % utöver medeltalet, under det att gödselkostnaden för havre sänkts med 10 %.

Det ligger i sakens natur, att den här genomförda fördelningen av gödselkostnaden mellan de olika grödorna måste betraktas såsom mycket approximativ. Med nuvarande ofullständiga kännedom om kreatursgödselns verkan i olika grödor, och då vidare stallgödselns fördelning i växtföljden mycket varierar inom olika jordbruk, torde man dock knappast för här ifrågakommande beräkningar finna någon lämpligare fördelningsgrund än den efter de olika grödornas förbrukning av växtnäring, som här använts. En närmare undersökning skall även visa, att t. ex. 10 % högre eller lägre debiterad gödselkostnad — en felgräns, som man helt visst här måste räkna med — föga inverkar på produktionskostnadskalkylernas slutresultat: t. ex. för vete i Skåne endast 0.50, i Mellan-Sverige 0.74 kr. per dt., för korn resp. 0.35 och 0.48 kr. per dt.

Arbetsbehov.

Som underlag för beräkningen av *arbetsbehovet* vid de olika odlingarna har för Skåne använts de resultat, som erhållits vid av Malmöhus läns bokföringsförening utförd växtodlingskontroll å ett antal egendomar under åren 1914—1917. Denna kontroll omfattar inalles 21 bokslut för ifrågavarande år. Vid egendomarna har dag för dag förts noggranna anteckningar över arbetskraftens användning. Egendomarnas areal är i medeltal omkring 50 har åker, lägst 8·5, högst 130 har. Ifrågavarande egendomar intaga med hänsyn till arbetsbehovet en gynnsam ställning, enär jordmän, fältens form och läge samt kommunikationsförhållandena äro synnerligen fördelaktiga.

Från Mellan-Sverige föreligger ett betydligt knapphändigare material för bedömandet av arbetsbehovet vid det mellansvenska jordbruket. Det underlag, som stått till buds, är dels 3-åriga medeltal från en egendom i Stockholmstrakten ansluten till Stockholms-Uppsala läns bokföringsförening, dels ävenledes 3-åriga medeltal från några bruksegendomar i Norra Uppland. Dessa egendomar intaga med hänsyn till arbetsbehovet en ställning, som torde kunna anses som ganska typisk för Mellan-Sverige, med hänsyn till fältens form och beskaffenhet — egendomarna äro dränerade — t. o. m. något gynnsammare än medeltalet. Statdrängar utgöra den viktigaste arbetskraften å dessa egendomar.

Antalet för de olika odlingarna förbrukade dagsverken enligt vid ovan nämnda egendomar förda arbetsjournaler, framgår av tabell 3. I tabellen har hjondagsverken och ackordsarbete omräknats till mansdagsverken efter kostnaden för de olika slagen av arbetskraft. Antalet hästdagsverken upptages även i tabellen.

Tabell 3. Arbetsbehov per hektar.

	Skåne.		Mellan-Sverige..	
	Mansdags- verken.	Hästdags- verken.	Mansdags- verken.	Hästdags- verken.
Höstsäd	19·9	18·0	29·1	21·1
Vårsäd	14·1	11·8	16·2	14·7
Baljväxter	16·0	11·0	—	—
Potatis	44·0	26·0	—	—

Såsom av tabellen framgår har arbetsbehovet uttryckt i dagsverken varit genomgående större å de mellansvenska egendomarna än å de skånska. Med hänsyn till att åkern i Mellan-Sverige ofta är söndersplittrad i mindre fält, och att härigenom och genom bristande täckdikning maskinella hjälpmedel för inbesparandet av arbetskraft därstädes ej kunna i samma utsträckning komma till användning som i Skåne, torde ock ett större arbetsbehov i medeltal för det mellansvenska jordbruket kunna antagas förefinnas. Å ifrågavarande egendomar har sålunda självbindare särskilt vid höstsädesskörden blott föga kommit till användning. Dessutom användes i detta område, framförallt vid höstsädesskörden, mera arbetskrävande bärgningsmetoder, hässjning, krakning o. s. v., än vad i Skåne är vanligt. Den omkring 50 % högre förbrukningen av mansdagsverken vid höstsädesodlingen å ovan nämnda egendomar i Mellan-Sverige beror emellertid även

delvis på, att grundförbättringsarbeten å trädesskiftet, av den natur att de bort debiteras jordbruket i dess helhet, i stället direkt påförts höstsädesodlingen.

På grundval av de i tab. 4 sammanförda uppgifterna över arbetsbehovet vid de olika odlingarna har i produktionskostnadskalkylerna följande antal dagsverken beräknats erforderliga vid varje odling.

	Skåne.		Mellan-Sverige.	
	Mansdagsverken.	Hästdagsverken.	Mansdagsverken.	Hästdagsverken.
Vete	20·0	19·0	27·0	22·0
Råg	19·0	16·0	26·0	19·0
Korn, havre	14·0	12·0	16·0	14·0
Baljväxter	16·0	11·0	18·0	12·0
Potatis	44·0	26·0	46·0	27·0

Härvid har hänsyn tagits till att veteodlingen, såsom bedriven på styvare jord, kräver mera arbete, särskilt dragarearbete, än rågodling.

Utom det arbete, som direkt debiterats de olika odlingarna, ha vid ovan nämnda egendomar också utförts en mängd dagsverken av den natur, att de ej kunna direkt påföras någon särskild produktionsgren, utan måste betalas av samtliga. Dylikt arbete, såsom underhåll av grundförbättringar, väglagning, renhållning, magasinsarbete m. m., har å de skånska egendomarna i medeltal per har åker utgjort 6,7 mans- och 3,0 hästdagsverken. Å de mellansvenska egendomarna har, när hänsyn tages till att skogshushållningen bör belastas med en del av ifrågavarande arbete, antalet dylika dagsverken uppgått till i det närmaste samma mängd. I produktionskostnadskalkylerna har kostnaden för arbete av här angivna art fördelats lika per har mellan de olika odlingarna, och för båda produktionsområdena har räknats med 7 mans- och 3 hästdagsverken per har av ifrågavarande slag.

Kostnaden för mänsklig arbetskraft.

För beräkningen av priset å ett mansdagsverke har i tab. 4 årskostnaden för statdrängar (kördrängar) uppskattats för de båda produktionsområdena. De i tabellen upptagna kvantiteterna av naturaprodukter ha erhållits genom från olika håll inskaffade uppgifter.¹ Vid prissättningen ha för tillfället gängse priser lagts till grund. Den kontanta årslönens storlek är upptagen enligt från Socialstyrelsens arbetsstatistik erhållna siffror (preliminära medeltal) avseende tjänsteåret 1917—1918.

Antalet arbetsdagar per år antages utgöra 290, enär utom helgdagarna även några fridagar och sjukdagar måste frånräknas.

¹ Jämför även Socialstyrelsens meddelande, Lantarbetarnas arbets- och löneförhållanden sid. 79 ff.

Tabell 4. Årskostnad för statdräng.

Stat:	Skåne.	Mellan-Sverige.
Råg och vete ¹	600 kg. à 32·00 192·00	800 kg. à 32·00 326·00
Korn	600 » » 26·00 156·00	400 » (havre) » 23·50 94·00
Ärter	50 » » 45·00 22·50	50 » » 45·00 22·50
Potatis	10 hl. » 6·00 60·00	10 hl. » 6·00 60·00
Öskummad mjölk	1,095 l. » 26·00 284·70	1,095 l. » 26·00 284·70
Skummjölk	730 » » 8·00 58·40	730 » » 8·00 58·40
Bostad o. trädg.-land	150·00	150·00
Läkarevård	10·00	10·00
Torv 100 hl. à 2·20	220·00	
Ved 3 lass risbränsle à 15·00	45·00	Bränsle . . . . . 180·00
	1,198·60	1,185·60
Kontant	386·00	473·00
Olycksfallsförsäkring		
0·88 % av 1,585	14·00	0·88 % av 1,598 . . . . . 14·00
	Summa 1,598·60	Summa 1,610·60
Kostnad per dagsverke:		
	$\frac{1,598.60}{290} = 5.51$	$\frac{1,610.60}{290} = 5.60$

I jordbruket användes visserligen både dyrare och billigare arbetskraft än statdrängar. De dagsverken, som lantmännen själva och deras hemmavarande söner utföra, synas dock ej böra värdesättas lägre än statdrängarnas. I vad mån användningen av drängar i husbondens kost eller daglönare inverkar på medelkostnaden för ett fullgott mansdagsverke i jordbruket låter sig svårligen beräkna. Det har därför ansetts riktigtast att lägga statdrängskostnaden, vilken är relativt lätt att fastställa, till grund för föreliggande beräkningar.

Vid produktionskostnadskalkylerna har sålunda för båda produktionsområdena räknats med ett medelpris per mansdagsverke av 5·50 kr. Det bör härvid anmärkas att ingen skillnad gjorts på priset för vinter- och somrardagsverken, trots att de för odlingarna utförda dagsverken till största delen infalla under sommaren med dess relativt högre arbetslöner.

Driftsledarelön.

Utom den kostnad för mänsklig arbetskraft, som de utförda direkta dagsverkena representera, måste jordbruket även betala skälig driftsledarelön: å den

¹ Där på grund av gällande ransoneringsbestämmelser ej all statspannmålen kan utgå in natura ersättes det felande i penningar.

större egendomen kostnaden för förvaltare, inspektör och bokhållare, å den mindre egendomen motsvarande ersättning till ägaren för dennes ledning av driften.

Enligt vid Malmöhus läns bokföringsförening åren 1913—1914 utförda bokslut (219 st.) lämnade de bokförande egendomarna, sedan i lantbruksföretaget nedlagt kapital normalt förräntats, ett överskott i faktisk driftsledarelön av i medeltal 23·75 kr. per har. Den erhållna driftsledarelönen växlade emellertid betydligt för de olika egendomarna, och utgjorde i medeltal för egendomar med intensiv drift 51·00 kr. per har, med extensiv drift 17·00 kr. per har.

För att driftsledarelönen 1918 skall ha samma realvärde som före kriget, måste man på grund av penningvärdets fall räkna med en stegring av densamma med omkring 100 %. Vid ovan angivna skånska egendomar skulle alltså en driftsledarelön av i medeltal omkring 50 kr. per har motsvara den under de 3 åren 1912—1914 faktiskt erhållna.

En driftsledarelön av 50 kr. per har innebär, att en mindre jordbrukare å 10 har åker skulle utom ersättningen för de direkt för driften utförda dagsverken, t. ex. 240 dagsverken å 5·50 = 1,320 kr. erhålla ytterligare 500 kr. för arbetet med driftens planläggning och ledning, alltså tillsammans en arbetsinkomst av 1,820 kr. Å en egendom per 100 har, där ägaren ej utför direkt kroppsarbete i jordbruket, skulle denne till avlöning av eventuellt biträde och för eget arbete med driftens ledning erhålla 5,000 kr. Detta vid intensiv hushållning. Vid extensiv drift räknas såsom av nedanstående tabell framgår med betydligt lägre driftsledarelön.

Vid fördelningen av driftsledarelönen mellan de olika odlingarna kan det emellertid ej anses riktigt att räkna med samma belopp per har, enär olika odlingar i högst olika grad taga driftsledaren i anspråk. Då den omfattning, i vilken en odling betungar driftsledningen, i avsevärd grad beror av arbetsbehovet för odlingen ifråga, torde en lämplig fördelningsgrund vara, att hälften av driftsledarelönen fördelas efter arealen, den andra hälften efter arbetskostnaden för de olika odlingarna. En dylik fördelningsgrund har under senaste åren tillämpats vid Malmöhus läns bokföringsförening och användes även i den kalkyl över produktionskostnaderna vid sockerbetsodling, som lagts till grund för sockerbetornas prissättning 1918.

Med utgångspunkt från här angivna förutsättningar har i huvudtabellen de olika odlingarnas andel i driftsledarelönen upptagits till följande belopp per har:

	Skåne.	Mellan-Sverige.
	kr.	kr.
Vete	80	40
Råg	40	30
Korn	60	30
Havre	30	25
Baljväxter	60	30
Potatis	60	40
Foderrotfrukter	100	75
Vall	20	15

För Skåne har med hänsyn till att vete- och kornodlingen därstädes företrädesvis förekomma vid det intensivare jordbruket på slättbygden, under det att råg-, potatis- och havreodling är dominerande å den lättare jorden i landskapets skogsbygder, räknats med en betydlig skillnad i driftsledarelönen för dessa bada grupper av odlingar. För Mellan-Sverige kan det ej anses berättigat att i samma uträkning skilja på de olika odlingarnas intensitet. Där har även genomgående räknats med betydligt lägre driftsledarelön än i Skåne, vilket kan motiveras med, dels att jordbruket är betydligt extensivare i Mellan-Sverige, dels att skogshushållningen därstädes bör bära en del av kostnaderna för den gemensamma driftens ledning.

Kostnaden för dragarnas arbete.

Från samma egendomar i Skåne, från vilka förut antalet hästdagsverken för de olika odlingarna angivits, föreligger även detaljerade räkenskaper över årskostnaden per arbetshäst och kostnaden för ett hästdagsverke ¹⁾. I nedanstående sammanställning har på grundval av dessa räkenskaper årskostnaden per arbetshäst 1918 beräknats.

Därvid har räknats med samma utfodring per häst i foderenheter, som åren 1912—1914, men foderstatens sammansättning har avpassats efter nu rådande foderföresättningar. Visserligen torde i allmänhet utfodringen 1918 bliva avsevärt lägre än åren 1912—1914, men då antalet hästdagsverken beräknats efter normalt utfodrade hästar, har det ansetts riktigast att även i kostnadskalkylen för ett hästdagsverke räkna med normalutfodring, vad mängden foderenheter beträffar. Det förbilligande av hästdagsverket, som köpes genom en för svag utfodring av hästarna, torde mer än uppvägas av en minskning i hästdagsverkets arbetsprodukt.

Värdesättningen av häststallets fodermedel erbjuder under nu rådande marknadsförhållanden stora vanskligheter. De principer, som lagts till grund vid värdesättningen i tabell 5, ha varit följande: För de fodermedel, som äro åsatta maximipris, har detta använts. För hö har räknats med medeltalet av maximiprisen 15 och 25 öre per kg. Rotfrukterna ha värderats till ett pris av 30 öre per foderenhet, vilket pris något överskrider fodersädens. Vid rådande mjölkpriser och knapphet på fodermedel kan det antagas, att om rotfrukter överföras från kostallet till häststallet, så stor nedgång i mjölkproduktionen blir följden, att det fullt berättigar till att värdera foderenheten till 30 öre. Att debitera häststallet de marknadspriser för rotfrukter, som nuvarande nödläge framtvingar, kan däremot för här ifrågakommande medeltalsberäkningar icke anses skäligt. När rotfrukterna säljas till högre pris än 30 öre per foderenhet, må det bokföras som en vinst för 1917 års rotfruktsodling, men överpriset ej belastas häststallet. För grönfoder och bete har det ansetts skäligt att räkna med något lägre pris per foderenhet än för fodersäd. Det må emellertid framhållas, att många lantmän, vilka varit nödsakade att utifrån inköpa fodermedel till häststallet, fått betala priser, som vida överstiga här kalkylerade. Detta bör uppmärksammas vid bedömandet av produktionskostnadskalkylernas slutresultat.

¹⁾ Jämför Räkenskapsresultatet sid. 56 och Malmöhus läns Hushållningssällskaps kvartalskrift 1914 sid. 293.

Tabell 5. Årskostnad per arbetshäst:

Foderkostnad:			
Fodersäd	1,300 kg. = 1 100 fe à 0·24 per kg. =	312·00	
Melass	150 » = 150 » » 0·20 » » =	30·00	
Hö	500 » = 200 » » 0·20 » » =	100·00	
Halm	2,400 » = 540 » » 0·05 » » =	120·00	
Rotfrukter	3,000 » = 330 » » 0·30 » fe =	99·00	
Grönfoder och bete	575 » » 0·25 » » =	143·75	804·75
	<u>Summa</u>	2,895	
Skoning 45·00, försäkring 48·00, hälsovård 5·00			98·00
Döda inventarier: 1912—14 9·00, höjning 100 %			18·00
Stallhyra » 11·50 » 30 »			15·00
Ränta å djurvärdet 1,200 ¹⁾ å 6 %			72·00
Amortering av d:o 1,200 » 10 »			120·00
			<u>1,127·75</u>
Avgår stallgödsel 4·5 ton å 10·00			45·00
			<u>Nettokostnad 1,082·75</u>

Av tab. 5 framgår, att den beräknade kostnaden per arbetshäst och år uppgår till 1,082·75 kr. Beräknar man att 175 dagsverken redovisas per år — vid ifrågakommande egendomar har redovisats ett något lägre antal — blir produktionskostnaden per hästdagsverke:

$$\frac{1,082·75}{175} = 6·19 \text{ kr.}$$

Det bör anmärkas, att ifrågavarande kostnader avse medelstora hästar vid vanliga bondgårdar. Den tyngre arbetshästen på de större egendomarna kräver helt visst en betydligt större årskostnad. I gengäld kan emellertid för en dylik häst redovisas ett större antal dagsverken per år, och dagsverkspriset torde därför särskilt i förhållande till den presterade arbetsprodukten ej bliva högre än å de mindre egendomarna.

Räknar man sålunda för tyngre hästar t. ex. 50 % högre kraftfoderförbrukning än i tabell 5 samt ett 500 kr. högre hästvärde att förränta och amortera men 210 redovisade dagsverken per år — alla andra förhållanden lika med i tabell 5 — blir kostnaden per hästdagsverke 6·28 kr.

Beräknar man samma årskostnad per arbetshäst i Mellan-Sverige som i Skåne — men på grund av tillgången på skogskörslor räknar med 200 arbetsdagar per häst och år — blir kostnaden per hästdagsverke

$$\frac{1,082·75}{200} = 5·41 \text{ kr.}$$

I produktionskostnads-kalkylerna har på grundval av dessa beräkningar använts ett medelpris per hästdagsverke av i Skåne 6·20 i Mellan-Sverige 5·40 kr.

¹⁾ Beräknat medeltal mellan hästens värde vid 6 år och slaktvärdet: $\frac{2,000 + 400}{2} = 1,200 \text{ kr.}$

Kostnaden för döda inventarier.

Enligt 219 bokslut från Skåne för åren 1912—1914 uppgick kostnaden för döda inventarier till följande belopp per har:¹⁾

Ränta å döda inventarier 6 % å 92 00 kr.	5·52 kr.
Underhåll och amortering	18·12 »
	<hr/>
	Summa 23·64 kr.

Det bör härtill anmärkas, att värdet av de döda inventarierna vid inventeringarna upptagits mycket lågt, i allmänhet icke till mera än halva inköpsvärdet. Fördelas ovanstående kostnad mellan de olika odlingarna efter antalet utförda dagsverken för dessa, uppgår kostnaden per hästdagsverke till

$$\frac{23·64}{14·6} = 1·62 \text{ kr.}$$

Kostnaden för jordbrukets döda inventarier har sedan 1914 i högst avsevärd grad ökat. Enligt en av undertecknad på uppdrag av Malmöhus läns hushållningssällskap sommaren 1917 gjord utredning hade sålunda till i juli 1917 inköpspriset å lantbrukets viktigare maskiner och redskap i medeltal ökat med omkring 90 %. Samtidigt hade reparationskostnaderna, på grund av ett omkring 350 % ökat järnpris och med mer än 10 å 12 ggr ökat pris å smideskol, stigit ännu mera, varför det kan anses skäligt att upptaga kostnadsstegringen för de döda inventarierna till i medeltal 100 % eller per hästdagsverke till 3·25 kr.

Enär kostnaden för anskaffning och underhåll av det döda inventariet växlar med jordens styvhet och driftens intensitet har det i produktionskostnads-kalkylerna ansetts skäligt, att vid veteodling höja ovannämnda medelkostnad till 3·75 kr. samt vid rågodlingen sänka kostnaden med motsvarande belopp eller till 3 kr. per hästdagsverke.

För Mellan-Sverige föreligga icke några närmare undersökningar över kostnaden för döda inventarier. Då emellertid den maskinella utrustningen vid det mellansvenska jordbruket är betydligt svagare än vid det skånska, har kostnaderna på denna punkt för Mellan-Sverige per hektar uppskattats till 75 % av motsvarande kostnad i Skåne, vilket innebär en minskning på denna post av t. ex. 17·80 kr. per har vid veteodling och 19·50 kr. per har vid potatisodling.

Kostnaden för bindgarn, ångkol eller annat lokomobilbränsle vid tröskning samt trösklega.

Enligt vid Malmöhus läns lantbruksbokföringsförening år 1915—1916 utförda bokslut förbrukades per dt. tröskad spannmål:

0·3 kg. bindgarn
8·0 » ångkol

och uppgick trösklegan till 0·54 kr.

Kostnaden för 1918 uppskattas till per dt:

Bindgarn 0·3 kg. å 4·00	1·20 kr.
Bränsle: 18 kg. torv å 0·06 = 1·08 kr.	} . . . . . 0·90 »
eller 0·012 famn. björkved å 60 kr. = 0·72 kr.}	
Trösklega	1·00 »
	<hr/>
	Summa 3·10 kr.

¹⁾ Räkenskapsresultat sid. 17 och 30.

På grund av den större halmmängden vid höstsädesodlingen upptages kostnaden per dt. höstsäd till 3·30 kr., per dt vårsäd till 3 kr. Beträffande storleken av dessa kostnader vid det mellansvenska jordbruket må anmärkas, att bindgarn kommer betydligt mindre till användning därstädes — jämför behovet av arbetskraft — samt att bränslekostnaden i regel blir billigare. Å andra sidan användes ofta i Mellan-Sverige mera arbetskrävande tröskningsmetoder, hästvandring, icke självrensande tröskverk o. s. v. Med hänsyn till dessa förhållanden uppskattas dessa kostnader i Mellan-Sverige till 2·50 per dt. höstsäd och 2·20 per dt. vårsäd.

Allmänna omkostnader.

Under denna rubrik ha i produktionskostnadskalkylerna sammanförts följande poster:

1) *Kontanta utgifter* för väglagningsmaterial, porton, telefon, diverse frakter och andra utgifter, som i bokföringen införts under rubriken allmänna omkostnader. Storleken av dessa utgifter uppgick vid skånska egendomar 1912—1914 till 8·40 kr. per har.¹⁾ För 1916 beräknas dessa kostnader ha ökat med 100 % och upptages till 16·80 kr. per har i båda produktionsområdena. Till jämförelse må nämnas, att dessa kostnader enligt ett 40-tal bokslut från Mellan-Sverige år 1915—1916 uppgingo till 11·42 kr.

2) *Underrhåll av grundförbättringar*. De kontanta utgifterna under denna rubrik utgjorde år 1912—1914 3·73 kr. per har.¹⁾ I produktionskostnadskalkylerna ha desamma upptagits till 5 kr. per har i Skåne, 2 kr. i Mellan-Sverige.

3) *Byggnadsunderhåll*. Enligt 219 bokslut från Skåne 1912—1914 uppgick jordbrukets byggnadskapital till 495 kr. per har.²⁾ Av detta kapital beräknas 30 % komma på logar, lador, magasin och redskapshus, för vilka byggnader kostnaderna direkt skola debiteras odlingarna, under det att kostnaderna för övriga byggnader debiteras djur-, arbets-, hushålls- och privatförbrukningskonton.

Beräknas den årliga kostnaden för byggnadernas underhåll, försäkring, amortering till 4 % av byggnadskapitalet för ovannämnda mindre solida byggnader, utgör den årskostnad, som skall debiteras odlingarna, enligt ovanstående 5·94 kr. per har. För 1918 beräknas en kostnadstegring på denna post av 50 %, varför hektarkostnaden i produktionskalkylerna upptagits till 9 kr. per har. Då material för bedömandet av storleken av dessa kostnader vid det mellansvenska jordbruket ej stått till buds, har samma belopp som för Skåne använts även i produktionskostnadskalkylerna för Mellan Sverige.

4) *Skatter*. Under åren 1912—1914 uppgingo vid de bokförande egendommarna i Malmöhus län på jordbruket vilande skatter till 8·68 kr. per har.²⁾ Att med ledning av statistiskt material beräkna skattekostnaderna per hektar jordbruksjord 1918. låter sig näppeligen göra. För en approximativ uppskattning av denna utgiftsposts storlek ha emellertid uppgifter inhämtats från några typiska egendomar i de olika produktionsområdena och med ledning härav har i huvudtabellen skatterna upptagits till:

¹⁾ Räkenskapsresultat sid. 30.

²⁾ D:o sid. 18.

i Skåne för vetejordar	18 kr. per har.		
» rågjordar	10 » » »		
i Mellan-Sverige	10 » » »		

Räntor.

De räntor, som skola debiteras odlingarna, äro dels ränta på fastighetsvärdet med undantag för värdet av de byggnader, som enligt ovanstående påförts övriga konton, dels ränta på egentligt rörelsekapital. Räntan på kreaturskapitalet debiteras däremot djurkontona, och räntan på de döda inventarierna har redan upptagits i kostnadsberäkningen för detta inventarium.

I nedanstående tabell 6 har värdet av fastighets- och egentligt rörelsekapital uppskattats. Härvid har det, delvis i motsats till förut på offentligt uppdrag utförda produktionskostnadskalkyler, ansetts skäligen att räkna med den faktiska värdestegringen av jordegendomar, som sedan kristiden inträtt. Kristidens långvarighet synes göra detta fullt motiverat.

Vid värdesättningen av egendomarna ha dock mycket måttliga medelvärden lagts till grund och hänsyn ej tagits till de »uppgjorda» priser å egendomsmarknaden, som stundom förekomma.

För Skåne har vid uppskattning av fastighetsvärdet gjorts en bestämd skillnad mellan »vete- och kornegendomar» å ena och »råg och havreegendomar» å andra sidan. Denna skillnad betingas av att vete- och kornodlingen i Skåne, såsom förut framhållits, företrädesvis bedrives å den bördiga slättbygden, under det att rågodlingen är förlagd till provinsens magrare bygder. Skillnaden i jordvärde mellan dessa områden är också synnerligen betydande. För Mellan-Sverige har det ej ansetts berättigat att göra en dylik bestämd skillnad mellan vete- och rågjordar, men i produktionskostnadskalkylerna för vete och korn i detta område har dock räknats med 10 % högre ränta, än den i medeltal för Mellan-Sverige beräknade.

Byggnadskapitalet har uppskattats till i medeltal 700 kr. per har (40 % högre än 1912—1914). Av detta kapital har såsom förut 70 % antagits ej skola förräntas av odlingarna. De i tabellen angivna värdena av egentligt rörelsekapital vila på ännu ej publicerade bearbetningar av räkenskapsmaterial från landets bokföringsföreningar.

Tabell 6. Beräknad ränta på fastighets- och driftskapital.

Per hektar	Skåne.		Mellan-Sverige
	Vetejordar.	Rågjordar.	
Fastighetsvärde	2,200 kr.	1,200 kr.	1,000 kr.
Avgår byggnadsvärde	500 »	500 »	500 »
Fastighetsvärde att förräntas av odlingarna .	1,700 kr.	700 kr.	500 kr.
Driftskapital d:o	200 »	150 »	120 »
	S:a		
Ränta å 6 %	114 »	850 kr	620 kr.
		51 »	37 »

Denna ränta måste emellertid reduceras till hektar beväxt areal. I Skåne utgör den oöväxta trädesarealen 7 %, i Mellan-Sverige 12 % av hela åkerarealen. Om den ränta, som motsvarar trädesarealen, fördelas med 50 % på höstsåden och 50 % lika per hektar på övriga grödor, blir den räntekostnad, som sålunda skall debiteras de olika odlingarna, följande:

	Skåne.		Mellan-Sverige.
	Vetejordar.	Rågjordar.	
Höstsäd	136	60	52
Övriga grödor	119	53	40

I Mellan-Sverige räknas, såsom förut framhållits, med 10 % högre ränta för vetejordarna eller med 57 kr. per har.

Beräknade hektarskördar.

I tabell 7 hava sammanförts dels medelskördarna (vägda medeltal) per hektar enligt den officiella skördestatistiken såväl för 5-årsperioden 1913—1917 som för 4-årsperioden 1913—1916, alltså med uteslutande av missväxtåret 1917, dels de i och för produktionskostnadskalkylerna uppskattade medelskördarna 1918, varvid beräknats antaglig skörd dels med dels utan konstgödsling.¹⁾

Tabell 7. Medelskördar per hektar.

	Vete. dt.	Råg. dt.	Korn. dt.	Havre. dt.	Ärter. dt.	Potatis. dt.
<i>Skåne.</i>						
Medelskörd 1913—17	25·0	17·7	21·5	16·9	13·7	137·6
» 1913—16	26·0	18·2	23·0	18·1	15·0	133·3
Antaglig skörd 1918:						
Utan konstgödsling	22·0	17·0	19·0	17·0	13·0	115·0
Med full »	25·0	20·0	23·0	21·0	—	150·0
<i>Mellan-Sverige.</i>						
Medelskörd 1913—17	17·0	14·6	15·1	14·4	11·8	114·9
» 1913—16	18·5	15·8	16·0	14·9	12·4	109·3
Antaglig skörd 1918:						
Utan konstgödsling	17·0	15·0	15·0	14·5	11·0	100·0
Med full »	20·0	18·0	19·0	18·5	—	135·0

¹⁾ Då det kan vara av ett visst intresse att jämföra de här beräknade skördarna per hektar med de skördar, som erhållits vid de egendomar, från vilka förut vissa driftkostnadsuppgifter hämtats, skola några upplysningar härom lämnas. De bokförande egendomar i Malmöhus län, som lämnat skördeuppgifter (ett 70-tal årligen), hade i medeltal år 1914 och 1915 en skörd av 26·9 dt. höstsäd (vete) och 23·0 dt. vårsäd (korn). De mellansvenska egendomar, från vilka dagsverksuppgifter förut anförts, hade en medelskörd av 20·5 dt. vete, 17·3 dt. råg och 14·8 dt. vårsäd. Från en egendom föreligga dock uppgifter endast för 1915.

Vid uppskattningen av *medelslörden per hektar utan konstgödsling* har hänsyn tagits till följande förhållanden:

1) Utebliven konstgödsling måste antagas medföra större ned-sättning av skörderesultatet per hektar i Skåne än i Mellan-Sverige, enär konstgödselanvändningen under normala förhållanden spelat större roll och varit mera allmän i det intensivare skånska jordbruket. På samma sätt måste utebliven konstgödsling verka mest nedsättande på skörderesultatet för sådana grödor, vilka under normala förhållanden erhållit mest konstgödsel, alltså mera för vete och korn än för råg och havre.

2) På grund av kristidens foder- och äggviteknapphet är såväl tillgången på stallgödsel mindre som särskilt stallgödselns kväveinnehåll lägre än under normala förhållanden, en omständighet varigenom skörderesultatet måste påverkas i ogynnsam riktning. Särskilt har denna omständighet tillmätts stor betydelse vid uppskattningen av skördeminskningen vid vete- och kornodlingen i det intensivare skånska jordbruket. I detta område har nämligen oljekaksförbrukningen under normala förhållanden varit utan jämförelse störst och försämringen i stallgödselns kvävehalt och värde måste sålunda där även vara mest betydande.

3) Svagare utfodring av dragarna, varigenom dessas arbeteffekt nedsattes, kan medföra svårigheter att genomföra vårbruket i rätt tid och på ett tillfredsställande sätt, resulterande i en nedsatt skörd. Denna faktor kan komma att spela särskilt stor roll i områden med styvare mera svårbrukad jord, där tiden för en god beredning av jorden även under normala förhållanden är knappare tillmätt.

Uppskattningen av *skördeökningen vid tillgång på konstgödsling* har byggts på vid de lokala fältförsöken inom landet vunna resultat. Dessa försök ha blivit underkastade statistisk bearbetning i avsikt att belysa olika gödselmedels genomsnittliga verkan dels av P. Bolin¹⁾ beträffande försöken i hela riket 1902—1910 dels av undertecknad beträffande försöken i Malmöhus län 1902—1914. Resultaten av denna senare bearbetning hava ännu icke publicerats.

Vid de lokala fältförsöken inom Malmöhus län uppnåddes följande resultat:

Försöksväxt.	Använd gödsling per har.			Antal försök.	Skördeökning per har.	
	100 ch.	200 s.	100 k.		Kärna.	Halm.
Vete *)	100 ch.	200 s.	100 k.	27	335 kg.	640 kg.
»	100 »	—	—	27	277 »	536 »
Korn	100 »	200 »	100 »	47	486 »	479 »
»	100 »	—	—	82	287 »	357 »
Havre	150 »	200 »	100 »	53	526 »	759 »
»	150 »	—	—	53	320 »	487 »
Potatis	150 »	200 »	200 »	27	3,993 » knölar	—
»	150 »	—	—	34	2,085 » »	—

För råg föreligga endast ett fåtal, för ärter inga försök, varför några medeltal för konstgödselns skördestörande verkan i dessa grödor ej kunna anföras.

¹⁾ Lantmannen 1916, sid. 437.

²⁾ ch. = chilesalpeter, s. = 20 % superfosfat, k. = 37 % kalisalt.

Den av P. Bolin i Lantmannen publicerade undersökningen har utförts efter andra principer, i det att han jämfört skörden vid full gödsling, med den som erhållits, då ettdera av gödselmedlen uteslutits från gödslingsplanen. De viktigaste resultaten vid denna undersökning framgå av följande översikt:

För-öksväxt.	Gödsling per har.			Skördeminskning vid uteslutande av		
	ch.	s.	k.	ch.	s.	k.
Vete	100	200	100	276	112	80 kg. kärna
Råg	100	200	100	153	152	125 „ „
Korn	100	200	100	293	109	154 „ „
Havre	100	200	100	215	157	89 „ „
Potatis	200	300	200	2,366	1,353	1,353 „ knölar

På grundval av här föreliggande försöksmaterial har den antagliga skördeökningen vid full gödsling beräknats utgöra:

Växtslag.	Full gödsling.			Skördeökning.	
	ch.	s.	k.		
Vete	100	200	100	300 kg. kärna	500 kg. halm
Råg	100	200	100	300 „ „	600 „ „
Korn	100	200	100	400 „ „	400 „ „
Havre	100	200	100	400 „ „	600 „ „
Potatis	150	200	200	3,500 „ knölar	

Den reduktion av skördeökningen under de vid försöken vunna resultaten, som vid denna uppskattning företagits, torde kunna tillräckligt motiveras med att gödslingsförsökens skördesiffror såsom grundade på parcellvägningar i regel måste betraktas som icke obetydligt högre än vad vid odling i stort kan upp-nås. Att det beräknade skörderesultatet per har vid full konstgödsling i tabell 7 blir väsentligt högre än de enligt statistiken erhållna medelskördarna står naturligtvis i sammanhang med, att endast en del av grödorna tillföres konstgödsel under vanliga förhållanden.

Halmmängd och halmvärde.

Halmmängden och halmens värde har uppskattats på följande sätt:

	Halm i % av kärnsköörden.	Pris per dt. halm	
		Skåne.	Mellan-Sverige.
		kr.	kr.
Vete	170	2.—	3.—
Råg	200	2.—	3.—
Korn	120	3.50	5.—
Havre	150	3.50	5.—
Ärter	100	8.—	8.—

Jämfört med under innevarande vinter gällande halmpris kan det beräknade halmpriset anses lågt. Det bör emellertid härvid erinras, att nu gällande

halmpriser stå i sammanhang med 1917 års låga halmskörd, som enligt den officiella skördestatistiken kan uppskattas till endast 65 % av normal. Vid normal halmskörd 1918, varmed här kalkyleras, kunna så höga halmpriser näppeligen uppehållas. Detta så mycket mera, som halmens verkliga realisationsvärde i jordbruket — det är ju blott en ringa del av landets halmskörd, som kommer i marknaden — ej kan bli högt, om, såsom antagligt är, på grund av hindrad import av oljekakor äggvitebristen kommer att fortfara. För att den äggvitefattiga halmen skall kunna realiseras till högre pris kräves nödvändigt komplettering med äggviterikare fodermedel. Det bör vidare anmärkas, att vid normal halmskörd en avsevärd del av halmen ej kommer till användning som foder utan förbrukas till strö eller går direkt i komposten. Ännu mera torde detta bli fallet vid normal halmskörd 1918, då landet står med starkt reducerad kreatursstock och djurens förmåga att upptaga halm som bekant på grund av dennas skrymmande beskaffenhet är mycket begränsad.

Blir återigen halmskörden 1918 i likhet med föregående år mindre än normal, får varje kg. halm därmed och automatiskt ett högre värde, vilket vid eventuell maximiprissättning av skörden även kan uppmärksammas. Att vid kalkylationer för minimiprissättning, såsom de här ifrågakommande, räkna med halmpris, som för att bli realiserade förutsätta missväxt, kan däremot ej anses skäligt.

Vid prissättningen av halmen har vidare räknats med 1 å 1.5 öre högre pris per kg. i Mellan-Sverige än i Skåne. Detta motiveras av det relativt mindre halmöverskottet vid normal skörd i det förra området samt av det i genomsnitt högre fodervärdet hos halmen där sammastädes.

Efter denna redogörelse för det vid beräkningarna använda materialet och de tillämpade beräkningsmetoderna skola de i huvudtabell I sammanställda resultatet av produktionskostnadsberäkningarna i korthet diskuteras.

A. Antagliga produktionskostnader vid medelskörd utan konstgödsling.

(Jämför huvudtabell 1.)

Enligt huvudtabell 1 uppgå de beräknade nettokostnaderna för produktionen till följande belopp:

	Skåne.		Mellan-Sverige.	
	Per har.	Per dt.	Per har.	Per dt.
Vete	804.70 kr.	36.58 kr.	667.65 kr.	39.27 kr.
Råg	589.20 »	34.66 »	584.60 »	38.97 »
Korn	577.70 »	30.41 »	429.25 »	28.62 »
Havre	433.80 »	25.52 »	374.00 »	25.79 »
Ärter	629.85 »	48.45 »	518.75 »	47.16 »
Potatis	982.10 »	8.54 »	939.80 »	9.40 »

Såsom av denna sammanställning framgår, äro de beräknade hektarkostnaderna i allmänhet betydligt högre i Skåne än i Mellan-Sverige, men på grund av de lägre hektarskördarna i detta senare område bli kostnaderna per dt. större där. Framförallt gäller detta kostnaderna vid höstsädesodlingen. Det bör emellertid i detta sammanhang erinras om, att inom det område, som vid beräkningarna förts till Mellan-Sverige, finnas trakter t. ex. slättbygderna i Halland och Östergötland, vilka säkerligen mera närma sig de skånska förhållandena, liksom det i norra Skåne finnes produktionsområden, som närmast äro att jämföras med de för Mellan-Sverige typiska.

Beträffande det beräknade produktionspriset för korn och havre i Mellan-Sverige må här anmärkas, att kornet, som företrädesvis odlas i vissa bördigare, kalkrikare områden av Mellan-Sverige, nog bort belastas med en betydligt högre räntekostnad per har än havren, enär kornjordens hektarvärde torde betydligt överskrida havrejordens medeltal. Ett t. ex. 300 kr. högre jordvärde per har än det i beräkningarna upptagna höjer kornets produktionskostnad med 1.20 kr. per dt.

Angående de här framlagda produktionskostnadssiffrorna må för övrigt framhållas, att de visserligen kunna ge hållpunkter vid bedömandet av vilka produktionspriser, som erfordras för att göra ifrågavarande odlingar lönande, men att på grund av de vanskligheter, som äro förenade med fastställandet av produktionspriset för olika grödor — vanskligheter, vilka för övrigt tillräckligt tydligt framgått av denna utredning — desamma på inga villkor få uppfattas såsom några absolut fastslagna produktionskostnader.

De ytterligt skiftande produktionsförhållandena i olika jordbruksbygder och inom olika jordbruksföretag göra, att de här beräknade kostnaderna säkerligen i många fall komma att högst väsentligt såväl överskridas som underskridas. Det är vidare ett par andra omständigheter, som ej böra förbises, om man med föreliggande utredning som underlag söker att bedöma hithörande prisfrågor. Produktionskostnaderna för nästa sommars grödor hava sålunda beräknats med utgångspunkt från i februari 1918 gällande prisläge. På många punkter kan den fortgående prisstegringstendensen medföra, att de verkliga kostnaderna för 1918 års skörd bli väsentligt högre än här beräknats. Produktionskostnadskalkylernas slutresultat bero vidare i ofantligt hög grad av vilka medelskördar, som insättas i kalkylerna. Vanskligheterna att på förhand med någon större grad av sannolikhet uppskatta 1918 års skörderesultat, även om man förutsätter medelgoda väderleksförhållanden, ha redan betonats och skola än en gång här understrykas. Men en hektarskörd, som med endast 1 dt. per har avviker från den i kalkylerna uppskattade, kommer vid samma hektarkostnader att påverka det beräknade produktionspriset med omkring 2 kr. per dt. Detta bör observeras, icke minst därför att de i utredningen antagna medelskördarna säkerligen äro — om hänsyn toges till alla de för produktionen ogynnsamma förhållanden beträffande särskilt jordens gödsling och fyllandet av jordbrukets arbetsbehov, som kristiden medfört — *snarare för högt än för lågt* uppskattade.

Det bör dessutom framhållas, att ingen hänsyn tagits till att en stor del av landets åkerjord både erhåller kalk och behöver kalkas för att lämna medelskörd. Någon riskmarginal har ävenledes icke upptagits i beräkningarna ej heller någon företagarvinst utöver den beräknade räntan av 6 % å lantbrukskapitalet.

Ett produktionspris, som nått och jämt täcker medelproduktionskostnaderna kommer i verkligheten — såsom i diskussionen om maximiprissättningen ofta framhållits — att medföra förlust för den hälft av odlare, som arbeta under ogynnsammare förhållanden än medeltalet. Dessa odlares produktionskostnader bli nämligen vid en dylik prissättning ej fullt täckta. För att belysa produktionskostnadernas storlek under ogynnsammare förhållanden än medeltalet ha några beräkningar även utförts, men på grund av svårigheterna att vid dylika beräkningar uppnå någon större grad av sannolikhet, skola resultaten av desamma blott i korthet och med all reservation för övrigt omnämnas.

Vid dessa beräkningar har utgått från följande antaganden: Skörden antages vara 15 % lägre än medeltalet. Stallgödselkostnaden antages minska i samma proportion som skörderesultatet, således med 15 %. Arbetsbehov per hektar och arbetspriser antagas vara lika som vid medelskörd. I den mån lägre skörd beror på en illa avdikad och ogräsfylld jord — en av de i vårt land vanligaste orsakerna till låga skördar — blir det faktiska arbetsbehovet säkerligen icke lägre per har utan snarare större än under medelförhållanden. Driftsledarlönen har däremot minskats med 25 %, skörde- och tröskningskostnaderna ha minskats i förhållande till den lägre skörden och alla övriga kostnader ha nedsatts med 25 %, i det att det antages, att driften är så mycket extensivare och jordvärdet så mycket lägre än under medelförhållanden, att dessa kostnadsbesparingar kunna anses sannolika.

Resultatet av dessa beräkningar blir en stegring utöver den förut kalkylerade kostnaden av 1 å 2 kr. per dt. För vete i Skåne t. ex. stiger kostnaden från 36.58 till 37.70, för havre i Mellan-Sverige från 25.79 till 28.00 kr. per dt. o. s. v.

Minskas hektarkostnaderna ej så mycket i förhållande till nedgången i skörd, som ovan antagits, blir produktionskostnadsstegringen större, men att skaffa riktiga siffermässiga uttryck för förändringarna i kostnaderna är av skäl, som förut nämnts, förenat med så stora vanskligheter att försök i denna riktning lätt för in på de rena gissningarnas område.

B. Antagliga produktionskostnader vid full konstgödning.

Vilka möjligheter, som förefinnas att fylla jordbrukets behov av konstgödsel, skall här icke diskuteras. Föreliggande beräkningar avse endast att belysa, huru produktionskostnaderna skulle påverkas, om full konstgödning kunde tillföras jordbruket. Härigenom böra hållpunkter även kunna erhållas för bedömning av vilket inflytande, som den förefintliga tillgången på konstgödsel kan antagas utöva på de genomsnittliga produktionskostnaderna.

Med full konstgödning förstås här de å sid. 16 förut angivna gödslingsmängderna.

Följande priser per dt. konstgödsel vid egendomen ha lagts till grund för beräkningarna:

100 kg. chilesalpeter eller därmed ekvivalenta mängder av andra kvävehaltiga gödselmedel	46.00 kr. ¹
100 kg. 20 % superfosfat	24.00 »
100 kg. 37 % kalisal	19.40 »

Motsvarar ett pris per kg. kväve i kalkkväve av 2,00 kr. vid 67 % effekt av kvävet i kalkkväve jämfört med salpeterkväve.

Vid prissättningen har beräknats 1 kr. per dt. för transportkostnader.

Utom konstgödselkostnaden har ock medräknats på grund av den antagna skörde-stegringen ökade kostnader för skörd (bindgarn) och tröskning.

Resultaten av dessa beräkningar framgår av huvudtabell 2. Produktionskostnaderna per dt. bliva som följer:

	Skåne.	Mellan-Sverige.
Vete	36·70 kr.	38·60 kr.
Råg	35·00 »	38·20 »
Korn	29·90 »	27·80 »
Havre	25·60 »	25·20 »
Potatis	7·60 »	8·20 »

Jämföras siffrorna i denna sammanställning med de förut utan konstgödsling beräknade produktionskostnaderna, synes det, att dessa endast föga påverkas av full konstgödsling. Blott för potatis betyder konstgödslingen ett verkligt förbilligande av produktionen. Med den kalkylerade höga konstgödselkostnaden kräves det ett pris av 37 å 38 kr. för höstsäd och omkring 28 kr. för vårsäd för att konstgödslingen vid den antagna skördeökningen skall bli betald.

Något gynnsammare ställer sig enbar kvävegödsling. Med en i enlighet med de förut anförda försöken antagen skördeökning av 250 kg. kärna vid tillförandet av 100 kg. chilesalpeter — alla andra förhållanden lika som förut — bli produktionskostnaderna per dt. som följer:

	Skåne.	Mellan-Sverige.
Vete	34·70 kr.	36·20 kr.
Korn	28·90 »	26·30 »
Havre	24·10 »	23·50 »

Beräknas skördeökningen av potatis till 1,800 kg. vid en kvävegiva motsvarande 150 kg. chilesalpeter per har — jämför förut anförda gödslingsförsök — bli produktionskostnaderna per dt. potatis i de båda områdena resp. 7·92 och 8·57.

En sammanställning av de under olika förutsättningar beräknade produktionskostnaderna finnes i huvudtabell 2.

Det norrländska jordbrukets produktionskostnader å korn och potatis.

Som i inledningen framhölls har det ej varit möjligt att skaffa bokföringsmaterial från det norrländska jordbruket av den art, att därpå kunnat byggas kostnadsberäkningar i likhet med för övriga produktionsområden. Då det emellertid är otvivelaktigt, att särskilt arbetskostnaderna på grund av högre arbetslöner äro betydligt större i Norrland än i det övriga Sverige, så skall det inflytande, som detta förhållande kan antagas utöva på produktionskostnaderna för tvenne av det norrländska jordbrukets viktigaste produkter, korn och potatis, något närmare undersökas.

Enligt Socialstyrelsens arbetsstatistik utgjorde daglönen i jordbruket i medeltal för de norrländska länen för män i egen kost 1917:

Under sommaren	6·84 kr.
» vintern	5·64 »

Med den fortgående tendensen till stegring av arbetslönerna torde för 1918 mansdagsverket näppeligen kunna beräknas billigare än 7.00 kr.

Enligt den officiella skördestatistiken utgjorde medelskörden per hektar under 5-årsperioden 1913—1917 i genomsnitt för hela Norrland 17·6 dt. korn och 133·3 dt. potatis. Antages en medelskörd 1918 utan konstgödsling av 16 dt. korn och 120 dt. potatis samt att arbetsbehovet i dagsverken är lika med det förut för Mellan-Sverige beräknade, skulle det högre dagsverkspriset i Norrland betyda en särskild kostnadsstegring av 1·50 kr. per dt. korn och 0·58 kr. per dt. potatis.

Härtill komma även andra omständigheter, som måste antagas verka stegrande på produktionskostnaderna i Norrland, såsom den rikligare mängd stallgödsel, som där vanligtvis tillföres dessa växtslag, i synnerhet kornet, vars plats i växtföljden infaller då jorden genom bearbetning och gödsling bringats till sin bästa alstringsförmåga. Likaså konstgödslingsmedlens, kalkens och andra för jordbruket nödiga artiklars dryga frakt- och forslingskostnader, som betingas dels av de stora avstånden mellan tillverknings- och förbrukningsorterna dels av i allmänhet långa landsvägstransporter.

I saknad av fasta hållpunkter för bedömandet av sådana faktorers inverkan på produktionskostnaderna inom ifrågavarande område har det emellertid icke varit möjligt att i siffror ange den merkostnad, som härleder sig ur dessa och andra för Norrland säregna förhållanden.

Ludvig Nannesson.

Huvndtabell I. Produktionskostnader per hektar utan konstgödsling.

	Vete.		Råg.		Korn.		Havre.		Ärter.		Potatis.	
	Skåne.	Mellan-Sverige.	Skåne.	Mellan-Sverige.	Skåne.	Mellan-Sverige.	Skåne.	Mellan-Sverige.	Skåne	Mellan-Sverige.	Skåne.	Mellan-Sverige.
<i>Utsäde</i>	75·90	75·90	66·00	66·00	50·40	50·40	45·00	45·00	152·50	152·50	210·00	210·00
<i>Kreatursgödsel</i>	109·25	126·00	85·50	114·00	66·00	72·00	57·00	54·00	60·00	60·00	80·00	100·00
<i>Mänsklig arbetskraft:</i>												
Direkt för odlingen	110·00	154·00	104·50	148·50	77·00	88·00	77·00	88·00	88·00	99·00	242·00	253·00
Andel i diverse arbete	38·50	38·50	38·50	38·50	38·50	38·50	38·50	38·50	38·50	38·50	38·50	38·50
» i driftsledarelön	80·00	40·00	40·00	30·00	60·00	30·00	30·00	25·00	60·00	30·00	60·00	40·00
<i>Dragare:</i>												
Direkt för odlingen	117·80	118·80	99·20	102·60	74·40	75·60	74·40	75·60	68·20	64·80	161·20	145·80
Andel i diverse arbete	18·60	16·20	18·60	16·20	18·60	16·20	18·60	16·20	18·60	16·20	18·60	16·20
<i>Döda inventarier</i>	71·25	53·45	48·00	36·00	45·00	33·75	36·00	27·00	41·25	30·95	78·00	58·50
<i>Bindgarn och tröskning</i>	72·60	42·50	56·10	37·50	57·00	33·00	51·00	31·90	39·00	33·00	—	—
<i>Allmänna omkostnader:</i>												
Kontant	16·80	16·80	16·80	16·80	16·80	16·80	16·80	16·80	16·80	16·80	16·80	16·80
Underhåll av grundförbättr.	5·00	2·00	5·00	2·00	5·00	2·00	5·00	2·00	5·00	2·00	5·00	2·00
» » byggnader	9·00	9·00	9·00	9·00	9·00	9·00	9·00	9·00	9·00	9·00	9·00	9·00
Skatter	18·00	10·00	10·00	10·00	18·00	10·00	10·00	10·00	18·00	10·00	10·00	10·00
<i>Räntor</i>	136·00	57·00	60·00	53·00	119·00	44·00	53·00	40·00	119·00	44·00	53·00	40·00
Summa kronor	878·70	754·65	657·20	680·10	654·70	519·25	521·30	479·00	733·85	606·75	982·10	939·80
<i>Avgår: värdet av halm</i>	74·00	87·00	68·00	90·00	77·00	90·00	87·50	105·00	104·00	88·00	—	—
<i>Nettokostnad per har, kronor</i>	804·70	667·65	589·20	590·10	577·70	429·25	433·80	374·00	629·85	518·75	982·10	939·80
<i>Produktionskostnad per dt. kr.</i>	36·58	39·27	34·66	38·97	30·41	28·62	25·52	25·79	48·45	47·16	8·54	9·40

Huvudtabell 2. Översikt över de beräknade produktionskostnaderna, kr. per dt.

	Utan konst- gödsling.	Med full konstgödsling.	Med endast kvävegödsel.
<i>Skåne.</i>			
Vete	36.58	36.70	34.70
Råg	34.66	35.00	—
Korn	30.41	29.90	28.90
Havre	25.52	25.60	24.10
Ärter	48.45	—	—
Potatis	8.54	7.60	7.90
<i>Mellan-Sverige.</i>			
Vete	39.27	38.60	36.20
Råg	38.97	38.20	—
Korn	28.62	27.80	26.30
Havre	25.79	25.20	23.50
Ärter	47.16	—	—
Potatis	9.40	8.20	8.60
